

ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (ed) (2008): *Lenguaje figurado y motivación. Una perspectiva desde la fraseología*. Frankfurt am Main: Ed. Peter Lang, 302 páxinas.

Os traballos presentados no *Congreso Internacional de Fraseoloxía e Paremioloxía* que se celebrou na Universidade de Santiago de Compostela entre os días 19 e 22 de setembro de 2006 deron orixe a una serie de publicacións, entre as que figura a aquí comentada e outras varias das que se dá conta neste mesmo número de CFG.

Esta obra consta dunha introdución a cargo da editora e de dezaseis colaboracións presentadas no mencionado congreso. Delas, a de Xesús Ferro Ruibal (“A comparación fraseolóxica galega como radiografía lingüística”), polo seu carácter de conferencia plenaria, ten unha extensión considerablemente maior que o resto. Todas elas están integradas no volume por trátaren temas relacionados, como indica o título, cos conceptos de motivación e linguaxe figurada no ámbito da fraseoloxía.

Na súa introdución (pp. 7-18), Mª Álvarez de la Granja realiza unha presentación de cada un dos relatorios recollidos, de xeito que quen estea interesado na lectura dalgún artigo en concreto dispón do seu valioso xuízo como complemento do resumo que antecede a cada colaboración, como información adicional útil.

Nesta presentación a editora tamén xustifica a orde en que aparecen os distintos traballos. Estas cuestións son tratadas desde un punto de vista xeral nos tres primeiros artigos (**Věselka Āngelova Nėnkova**: “La comparación, la metáfora y la metonimia: recursos principais para la creación de las unidades fraseolóxicas”, pp. 19-28; **Hans Schemann**: “Die «Geburt» eines idiomatischen Ausdrucks: Symbol für die «Geburt» des Worts?”, pp. 29-49; e **Inmaculada Penadés Martínez/Mª Tadea Díaz Hormigo**: “Hacia la noción lingüística de motivación”, pp. 51-68). O problema da motivación lingüística, que afecta todos os ámbitos das linguas, é un asunto debatido desde a Antigüidade clásica. Retomado pola lingüística moderna (Saussure defende o seu carácter esencialmente arbitrario a pesar de recoñecer facetas relativamente motivadas), nos últimos anos abundan os estudos nos que desde unha perspectiva variada (lingüística cognitiva, etnolingüística, lingüística funcional, psicolingüística etc.) se constata a importancia da motivación como fundamento das linguas (xorde así o concepto de *iconicidade* como unha das características fundamentais das linguas naturais). Nas unidades fraseolóxicas a importancia deste mecanismo é proporcionalmente maior que noutras facetas da linguaxe porque o significado

figurado, aínda que existente noutras unidades léxicas illadas, no caso da fraseoloxía convértese nun trazo distintivo. Mecanismos como a metáfora, a metonimia, a sinécdoque, a comparación e outros similares actúan como vehículo dunha relación semántica motivada entre un significado literal e un significado figurado derivado.

Todas estas cuestións son debatidas con detalle nas tres achegas arriba mencionadas: estudo histórico do concepto de motivación, análise dos mecanismos figurativos, o carácter gradual da motivación (entre un significado literal, un significado figurado motivado e un significado idiomático impredecible ou desmotivado), o que deriva na importancia da análise etimolóxica para poder comprender o proceso motivador orixinal a través da evolución histórica da frase, moitas veces envolto nun recorrente mecanismo de motivación-desmotivación-remotivación¹, o carácter universal dos mecanismos (metáforas universais) convivindo con outras propias de cada cultura e lingua etc.

Os traballos inmediatamente seguintes céntranse na análise de casos máis concretos, aplicacións particulares, que desenvolven as ideas arriba mencionadas.

Mario García-Page (“Los animales verdaderos y falsos de la fraseología”, pp. 69-80) detense na análise dos zoomorfismos (locucións que conteñen substantivos que designan animais). Cada cultura asocia determinados animais con certos valores ou características. Aínda que estuda estas locucións desde perspectivas variadas, céntrase nos casos de motivación apuntada (*burro, touro*), pero sobre todo nos casos de falsa motivación; é dicir, casos nos que baixo a aparencia dun apelativo de animal, por homonimia ou polisemia en realidade o estudo etimolóxico mostra a existencia doutra realidade totalmente allea (*mandar a freír monas* ‘roscas con ovos’, *hablar por boca de ganso* ‘antigamente pedagogo’). Aínda que infrecuentes, tamén analiza algúns casos de desmotivación (como en *andar a la caza de gangas* ‘aves columbiformes parecidas ás rulas’).

Vilmos Bárdosi (“Les figés du français: héritage classique et renouvellement”, pp. 81-96) presenta un traballo organizado en torno a varios puntos de interese, aínda que a perspectiva dominante é a diacrónica: formación, permanencia, renovación das unidades fraseolóxicas. Observa así como os fraseoloxismos con frecuencia son auténticos fósiles lingüísticos nos que a fixación permite a conservación de unidades léxicas desaparecidas practicamente da lingua actual (neste caso o francés), como sucede, por exemplo, con *avoir maille à partir avec quelqu’un* ‘ter un conflito con alguén’. En todo caso, as posibilidades que ofrecen as novas tecnoloxías (especialmente internet) permítenlle constatar que este material arcaico en calquera momento se pode actualizar adquirindo novos valores (relativos a conflitos coa administración ou coas empresas na expresión que nos ocupa). Internet ofrécese igualmente como un poderoso instrumento para rexistrar a evolución doutras unidades que presenta e, incluso, para detectar a creación de novos frasemas antes de que os

---

¹ Álvarez de la Granja menciona algúns casos de remotivación. Engadimos *estar de caspa caída*, pola celebridade do seu autor e a difusión conseguinte.

rexistren os dicionarios (por exemplo, *surfer sur la vague de quelque chose* ‘aproveitar a ocasión ofrecida por un fenómeno de moda’). Outro aspecto no que insiste Bárdosi é na necesidade de diferenciar os falsos amigos na tradución de fraseoloxismos (así, a expresión *poñer os puntos sobre os is* que ten un valor común en francés, galego ou castelán, en búlgaro significa ‘dar o último toque a algunha cousa’).

O traballo de **Marija Omazic** e **Goran Schmidt** (“Polisemy in phraseology”, pp. 97-109) céntrase nun asunto directamente relacionado cos mecanismos de ampliación de significado mencionados nos primeiros traballos do volume: a polisemia. O traballo ten unha forte carga teórica de posta ao día na investigación sobre este tema, pero os autores están máis interesados na polisemia provocada polas lecturas literal e idiomática dos fraseoloxismos (que, fronte a outras opinións tradicionais, eles consideran verdadeira polisemia). Tomando en consideración expresións fraseolóxicas do inglés como *red-eye* (composto máis ben que frasema) ou *spill the bean* (cast. ‘descubrir el pastel, levantar la liebre’, literalmente ‘tirar as fabas polo chan’) observa a existencia de tres tipos de significación: literal, idiomática e unha terceira, contextual ou *ad hoc*, procedente das anteriores (uso que se aprecia ben na linguaxe da publicidade que gusta de xogar coa ambivalencia, poderíamos engadir). Outra peculiaridade destacada polos autores é a posibilidade de que os significados figurados adquiridos polas unidades no fraseoloxismo se poidan actualizar neses mesmas unidades usadas illadamente (o que orixinaría polisemia léxica). Aínda que na expresión inglesa mencionada este feito non ten unha clara constatación, cremos que o equivalente castelán si ilustra o fenómeno (así o DRAE rexistra para a palabra *pastel* a acepción ‘convenio secreto entre varias personas, con malos fines o con excesiva transigencia’, claramente derivado de *descubrir el pastel*).

A achega de **Anna Cieslicka** (“Hemispheric differences in processing salient and nonsalient meanings of L1 and L2 fixed expressions”, pp. 111-127) presenta unha orientación diferente á do resto de traballos. Desde unha perspectiva psicolingüística, a autora analiza os resultados de dous experimentos realizados con 40 estudantes avanzados de inglés como L2 e polaco como L1, para demostrar a fiabilidade de dúas hipóteses propostas neste ámbito científico para xustificar o desequilibrio natural que presentan os dous hemisferios cerebrais no procesamento da linguaxe figurada: segundo a hipótese tradicional de división de labores, o hemisferio dereito estaría especializado no procesamento da linguaxe figurada, en tanto que o esquerdo se encargaría dos significados literais. Pola contra, outra hipótese máis recente establece que a especialización cerebral estaría máis ben relacionada co grado de relevancia dos significados (*salient/nonsalient meanings*), sendo procesados polo hemisferio esquerdo os máis relevantes (o das expresións de significado literal e o significado figurado das expresións idiomáticas) e os menos salientables polo dereito (o significado literal das expresións idiomáticas e os significados metafóricos da literatura). Outros estudos suxiren o distinto tratamento que o cerebro dá á interpretación das expresións idiomáticas en L1 e L2 (nesta última ten maior relevancia a interpretación literal dos fraseoloxismos, ao contrario que en L1). Con todo, as dúas probas que realiza (unha en inglés L2 e outra en polaco L1) non aportan resultados concluíntes, polo que abre outras liñas de investigación.

No seu amplo e documentado estudo, “A comparación fraseolóxica galega como radiografía lingüística”, **Xesús Ferro Ruibal** (pp. 129-189) analiza os aproximadamente 3.500 fraseoloxismos comparativo-elativos que, extraídos do *Tesouro Fraseolóxico Galego*, viña de publicar en CFG 6 organizados ideoloxicamente. Neste traballo analízanse os máis frecuentes desde tres puntos de vista (fraseoloxismos máis frecuentes, calidades, defectos ou accións que o pobo galego sente necesidade de subliñar e os referentes ou comparandos que sorprenden para ser escollidos a tal fin) para intentar captar como nos fraseoloxismos se ve reflectido o espírito do pobo anónimo que os crea, que en cada caso selecciona como características dun referente non necesariamente as máis relevantes (“o proceso de comparación ofrece unha radiografía, non unha fotografía da realidade”, p. 182) e con frecuencia mostran unha visión poliédrica da realidade (de todos os referentes os falantes poden extraer símbolos positivos, neutros ou negativos, incluso de termos tan marcados como *deus* ou o *demo*).

O traballo ten un carácter xeral (analiza o procedemento de comparación común e universal, que non só ten carácter elativo senón tamén modulador, a existencia de arquimetáforas ou comparacións compartidas por moitas linguas, procesos de explicitación e implicación...) pero, evidentemente, o máis destacable son as peculiaridades que observa en galego: o predominio da comparación de igualdade (*branco como folelras de neve*) e de usos irónicos (*branco coma o chocolate*) fronte á supremacía da comparanza de superioridade e dos valores elativos do castelán (*más bajito que El Fari sentado*), o aproveitamento da polisemia das expresións lingüísticas (como se aprecia en casos como [*persoa*] *máis rara ca unha criba*, onde o segundo termo da comparanza se aplica á acepción ‘pouco denso’ e non a ‘estraño, extravagante’ que ten aquí o adxectivo *raro*, cf. en castelán *pesado como un plomo, agarrado como un chotis*). Seguidamente, extrae observacións psicolóxicas (predominio do negativo sobre o positivo ou o neutro como fonte de comparanzas) e sociolóxicas (importancia de conceptos como a *fame, comer, gordura* na nosa fraseoloxía).

Interesantes son outras apreciación de carácter xeral: os fraseoloxismos deben verse como un conxunto integrado (“analizando un por un os fraseoloxismos parecemos científicos que, en vez de veren a película, fosen analizando fotograma a fotograma”, p. 180), non funcionan coa linguaxe sígnica (monosémica) senón coa simbólica, caracterizada polos principios de contigüidade e transferencia (de aí o predominio da polisemia, dos valores connotativos e emotivos).

Remata a súa intervención lamentando que os procesos de normalización e urbanización supuxesen un certo estancamento na vitalidade dos fraseoloxismos galegos. O primeiro por desatender este ámbito da lingua e o segundo pola perda de motivación do ambiente rural en que naceron (*gardar [algo] coma o millo da semente*).

Ferro Ruibal sinala, referíndose aos fraseoloxismos galegos, que “hai máis comparanzas do mundo agrícola e gandeiro ca do mundo mariñeiro” (p. 165), aínda que *peixe, troita, sardiña* e *pulpo-polbo* figuran entre os referentes máis usados nas comparanzas recollidas. Este mundo marítimo é precisamente o obxecto de estudo do

seguinte traballo, de **Maslina Ljubicic** e **Vinko Kovacic** (“Alcuni ittionimi nella fraseologia croata”, pp. 191-207). A existencia dunha longa faixa costeira e multitude de illas no Adriático ocasiona que con frecuencia os *ictiónimos* (ou máis ben os *talasozoónimos*, porque no mar non só viven peixes) se usen metaforicamente ou nos seus valores connotativos en multitude de fraseoloxismos en Croacia. Evidentemente, as linguas que se toman como punto de partida son o croata e o dialecto véneto falado na costa oriental do Adriático, pero abundan as referencias a outras linguas (especialmente o italiano estándar ou dialectal) porque con relativa frecuencia eses fraseoloxismos son universais ou moi difundidos (cr. *asjecati se kao riba u vodi*- it. *sentirsi come un pesce in acqua*, cast. *sentirse como un pez en el agua*, *ucišribu plivati*- *insegnare a nuotare ai pesci*, *pliva kao riba-nuota come un pesce-nada como un peixe*, it. *l’ospite è come il pesce: dopo tre giorni puzza*, fr. *l’hôte et le poisson, après trois jours puants sont*, cast. ant. *el huésped y el pece, a los tres día hiede* etc.). Con todo, os autores centran a súa análise nese conxunto de connotacións propias da fala dos habitantes da costa croata, das que saca interesantes conclusións para “migliorare la nostra conoscenza di lingue e culture stranieri, nonché di mettere in pratica, soprattutto nella traduzione, le soluzioni e corrispondenze stabilite” (204). Así, o que Ferro ilustra en galego para ‘comer moito’ con *un cura, un lobo, un burro, unha lima* etc. (pp. 140-141) en croata aplícase aos golfinos (*riajil se kako dupin* ‘come como un golfinho’). Estes mamíferos acuáticos tamén se utilizan para expresar a presunción (*napuhao se ko pliskavica* ‘incharse como un golfinho’, gal. *inchado coma a ra*, cast. *como un pavo*), a fortuna (*Zapuhô mu je dupin*, literalmente ‘soprarlle o golfinho’), o aviso das tempestades (cr. *kada dupin skace, znaci zlo vrime*, véneto *co’l dolfin in mar fa festa s’ciopa in mar granda tempesta*) ou a habilidade natatoria (véneto *nudar come un dolfin*). Outros animais mariños que recollen Ljubicic e Kovacic son o bacallau, a sardiña (fácil de pescar, abundante e barata, delgada e enxoiata, apretada en latas ou banaanas e, curiosamente, pouco dixestivas en xullo (*Tko ilinštaka ije srdele, listopada im sere drace* ‘quen come en xullo a sardiña, en outubro defeca a súa espiña’, cando unha semana antes *En San Xoán a sardiña molla o pan -ou empeza a mollar o pan* segundo algúns máis expertos- en Galicia)), o polbo, a anguía, o congro e outros peixes menos coñecidos entre nós como a cabra (*serranus cabrilla*) e o serrán riscado (*serranus scriba*), paradigmas da estupidez (*glup ka kanjac* ‘estúpido como o peixe cabra’) ou do mal definido (*ni pîrka ni kánjac* ‘nin serrán nin cabra’, cast. *ni chicha ni limoná*), entre outros valores.

Relacionada tamén co mundo mariño, aínda que elaborada desde unha perspectiva e con obxectivos distintos (lingüística computacional e cognitiva), está a achega de **Rita Marinelli** (“Idiomatic expressions and metaphors from the maritime domain”, pp. 209-220). Partindo dunha base de datos terminolóxica especializada no dominio náutico-mariño e elaborada segundo o modelo EuroWordNet/ItalWordNet, e doutra parte dos avances da lingüística cognitiva na análise dos procesos de elaboración de metáforas e metonimias nas linguas naturais, a autora realiza unha aplicación concreta no ámbito indicado, sen perder o horizonte da tradución italiano-inglés. O punto de partida é o complexo metafórico identificado por Lakoff e colaboradores como *Event Structure*, segundo o cal “the many aspects of an event (states, changes, processes, actions, causes, aims, means) are metaphorized in terms of space, movement and forces” (p.

221), facilmente aplicable no ámbito da navegación, como se comproba no feito de que moitas das expresións italianas ou inglesas encontran correspondencia en castelán ou galego (it. *giungere/condurre in porto*-cast. *llevar a buen puerto*, *colare a pico*-ir a pico, *prendere il mare-hacerse a la mar*, *mollare gli ormeggi-soltar amarras*, *avere il vento in poppa-viento en popa*, *perder la rotta-perder el rumbo*, *perdere la bussola-perder la brújula/perder el norte*, *seguire la corrente*, *navigare in acque tranquille*, *fare acqua*, *essere sulla cresta dell'onda* etc.).

Na base de datos anunciada todas estas ampliacións de significado metafórico ou metonímico quedan rexistradas para permitir a tradución automática, xa que, como vimos no parágrafo anterior, con frecuencia son traducibles literalmente, aínda que noutros casos presentan diverxencias que poden ser maiores ou menores: Así, por exemplo, a expresión italiana *tirare i remi in barca* encontra a súa correspondencia en castelán no mundo do boxeo (*arrojar la toalla*), e a inglesa *to clear the decks* (literalmente 'limpar a cuberta do barco') tradúcese en italiano por *fare tabula rasa* (cast. *hacer tabla rasa*), *contro corrente* (cast. *contra corriente*) por *against the tide* (literalmente 'contra a marea', cast. *contra viento y marea*). E así se poderían engadir moitos exemplos.

Unha observación importante coa que conclúe R. Marinelli é a constatación –de acordo cos datos extraídos do *Corpus di Lingua Italiana Contemporanea*– de que en italiano, e especialmente na prensa escrita, termos náuticos como os apuntados utilízanse con maior frecuencia no sentido figurado adquirido nas locucións que no literal.

No seguinte traballo recollido neste volume (“Fraseología metafórica de contenido metalingüístico en español: aproximación a las unidades basadas en el plano gráfico”, pp. 221-238), **Inés Olza Moreno** e **Ramón González Ruiz**, mantendo a mesma orientación do estudo dos procesos de elaboración de metáforas dentro do marco da lingüística cognitiva, cambian totalmente o obxecto de investigación, fixado agora nas unidades fraseolóxicas que teñen como base a escritura, sexan os elementos integrantes do código gráfico (letras, signos de puntuación), unidades do texto escrito (*líneas*, *párrafos*) ou soportes da escritura (*libro*, *papel*). Son en total unhas cincuenta unidades do tipo de *al pie de la letra*, *letra pequeña*, *despacito y buena letra*, *punto por punto*, *leer entre líneas*, *a renglón seguido*, etc.

O traballo enmárcase no estudo do metalingüístico, polo que deixan fóra expresións carentes de tal valor (*no saber hacer la o con un canuto*, *pasar página*). Con todo, as unidades obxecto de estudo máis alá do seu valor metalingüístico ofrecen extensións metafóricas ampliables a outros dominios. O obxectivo final do traballo é dar conta do valor que culturalmente se atribúe á escritura na comunidade de falantes. En concreto, fronte á lingua oral, estas unidades fraseolóxicas caracterizan a lingua escrita por valores positivos como a literalidade ou textualidade, de onde derivan outros secundarios como precisión, exactitude, claridade, perfección etc.

Menor relación coa fraseoloxía ten o traballo de **M[anue]la Susana Domínguez Pena** (“The evil eye belief”, pp. 239-248, que podemos topar traducido ao castelán en *Garoza*, 7 (2007), pp. 47-61), pois o enfoque sobre o chamado *mal de ollo* realízase

desde un punto de vista antropológico, literario e cultural antes que fraseolóxico. Só un dos apartados (§3. “Linguistic context: proverbs and expressions on the subject”) ofrece refráns e expresións fraseolóxicas do inglés, galego e castelán relacionadas cos ollos (non co *mal de olo*): *Tye eye is the window of the heart-el ojo es el espejo del alma, lonxe dos ollos, lonxe do corazón-ojos que no ven, corazón que no siente*.

Blanca Elena Sanz Martín e **María del Refugio Pérez Paredes** na súa colaboración (“Frasas hechas con el verbo *tener* y partes del cuerpo”, pp. 249-258) analizan expresións fraseolóxicas do castelán do tipo *no tener corazón, no tener pies ni cabeza, tener los pies en la tierra*, estudados sobre todo desde o punto de vista das características lingüísticas da súa fixación e das series asociativas (*marcos semánticos* na súa terminoloxía) a que dan lugar.

Un importante fondo etnolingüístico, aínda que neste caso máis centrado no estudo fraseolóxico, anima tamén o traballo de **Stefana Kaldieva-Zaharieva** (“La connaissance de l’âme selon la phraséologie bulgare et roumaine”, pp. 287-302). Como indica o título do traballo, a análise das expresións fraseolóxicas relacionadas coa *alma* en búlgaro e rumano serve de punto de partida para describir a visión popular que se ten deste compoñente vital nas dúas linguas. Constata a gran coincidencia existente na concepción que as dúas linguas presentan, extensible a outras moitas comunidades europeas e semellante tamén á que ofrece Aristóteles no seu tratado sobre a alma, e salienta a importancia da Biblia neste proceso de semellanzas interlingüísticas.

Noemí Álvarez Villar (“Expresións do léxico do fútbol”, pp. 259-271) enmarca o seu traballo dentro do ámbito da terminoloxía do galego. Partindo das 1.700 entradas do *Diccionario plurilingüe de fútbol*, elaborado por ela, céntrase naquelas formadas por máis dunha palabra, con independencia de que se trate de verdadeiras unidades fraseolóxicas con significado idiomático ou semiidiomático, compostos morfolóxicos ou simplemente de combinacións frecuentes e repetidas. Para o seu estudo parte da distinción habitual entre enunciados fraseolóxicos e locucións, se ben centra a súa atención nestas últimas, que clasifica de acordo coa súa frecuencia en substantivas (*fóra de xogo, carta de liberdade, gol de ouro*), verbais (*colgar as botas, conxelar o balón*), adverbiais (*a lume de carozo, a balón parado, de cabeza*) e adxectivas (*de seda, para a bancada*).

Antonio Pamies, Wenceslao C. Lozano e **Beatriz Cortina** (“Las metáforas del alcohol: contraste translingüístico e intercultural”, pp. 273-286), ofrecen un estudo no que partindo do caso concreto do tratamento do consumo de alcol en distintas linguas presentan interesantes conclusións de carácter teórico e metodolóxico na aproximación á investigación fraseolóxica. O marco analítico cognitivo dos modelos icónicos e arquimetáforas mostra a relevancia duns mecanismos creativos comúns con grande produtividade interlingüística. No caso concreto que nos ocupa cinco modelos icónicos (*animal, movemento, corpo, agresión, planta*) permiten xerar trece arquimetáforas que ilustran en múltiples linguas. Agora ben, o que salientan neste traballo é a insuficiencia deste modelo: seguindo a Dobrovól’skii e Piirainen comprobamos a incidencia de factores culturais propios de cada comunidade como outro importante mecanismo na elaboración de metáforas fraseolóxicas. Neste caso tópanse as ampliacións

metalingüísticas, nas que por asociación dunha unidade léxica van xurdindo novas formacións figuradas (así, por exemplo, a borracheira relaciónase coa cegueira, o que permite novas asociacións: coa toupa en castelán e galego e co morcego en inglés: *blind as a bat*). Os tres tipos de metaforización (cognitiva, cultural, metalingüística) interactúan, de xeito que se poden crear metáforas en cadea nas que moitas veces é difícil sinalar (por perda de elos nalgún punto da cadea) o vínculo de unión.

Creemos que estas liñas mostran a variedade de temas tratados e de puntos de vista adoptados, así como o interese que a maioría dos traballos presentan para os estudosos da fraseoloxía.

Para rematar, só nos queda felicitar a María Álvarez de la Granja e ao resto de organizadores do *Congreso Internacional de Fraseoloxía e Paremioloxía* polos resultados acadados, dos que esta publicación é boa mostra.

Luis González García
Universidade da Coruña

CONDE TARRIO, Germán (2007): *Nouveaux apports à l'étude des expressions figées*. Cortil-Wodon: E.M.E. & InterCommunications S.P.R.L., 264 páxinas.

Baixo un título moi atrafnte, Germán Conde Tarrío dirixe esta obra que compila 12 artigos de paremiólogos e fraseólogos de 9 países europeos (Bélxica, Bulgaria, Dinamarca, España, Francia, Grecia, Noruega, Portugal e Rusia).

Este libro, xunto con outra publicación do mesmo autor (*El componente etnolingüístico de la paremiología*) e as obras doutros fraseólogos da nosa comunidade: María Álvarez de la Granja (2008): *Lenguaje figurado y motivación. Una perspectiva desde la fraseología*; Mª Isabel González Rey (2007): *Les expressions figées en didactique de langue étrangère* e *Adquisición de las expresiones fijas. Metodología y recursos didácticos* e *La didactique du français idiomatique*; Carme López Taboada e Mª Rosario Soto Arias (2008): *Diccionario de fraseoloxía galega*; e Carmen Mellado Blanco (2008): *Beiträge zur Phraseologie aus Textueller Sicht* e *Colocaciones y fraseología en los diccionarios*, é unha mostra do gran momento que se está a vivir no ámbito da fraseoloxía en Galicia. Ademais, tamén os proxectos Fraseonet e Frasespal (dirixidos por Mª Isabel González Rey e Carmen Mellado Blanco, respectivamente) son un exemplo de que na nosa comunidade se están desenvolvendo moitas investigacións neste eido. Todo isto sen esquecer o Congreso Internacional de Fraseoloxía que tivo lugar en Santiago de Compostela no 2006 e que, sen dúbida, marcou un fito na historia dos estudos fraseolóxicos do noso país.

Como o seu título indica, este volume inclúe novas achegas ao estudo das expresións fixas. Aínda que os artigos aparecen no libro presentados por orde alfabética (esa é a orde que seguiremos posteriormente para presentar o contido de cada un deles), pódense agrupar en 3 grandes bloques:

Artigos que investigan o aspecto terminolóxico e clasificacións fraseo-paremiolóxicas (María Josefa Postigo Aldeamil, Germán Conde Tarrío, Jean-Claude Anscombe, Antonio Pamies Bertrán e Pilar Río Corbacho).

Os que inclúen estudos globais da fraseoloxía e paremioloxía de varias linguas: portugués (Iovka Bojílova Tchobánova), grego moderno (Alberto Crida Álvarez) e italiano (Paula Quiroga Munguía).

Traballos que estudan un aspecto concreto das formas fixas (Nadezhda Bayzhanova, Lars Brink, Jean René Klein e Katarzyna Kozak).

Inaugura o volume **J. C. Anscombe** con “Hacia una clasificación lingüística de las formas sentenciosas”, onde de forma rigorosa e cunha gran cantidade de exemplos propón unha clasificación dos enunciados parémicos baseada na súa posible combinación con distintos marcadores mediativos (marcadores do discurso cuxa función é sinalar cal é a orixe dun discurso ou dun punto de vista). Divide estes enunciados nos de “L-locutor” (locutor específico: máximas, sentencias, apotegmas etc) e os de “OMNI-locutor” (autor anónimo).

Anscombe céntrase neste segundo tipo (“OMNI-locutor”), que se manifesta mediante un marcador mediativo xenérico do tipo *Como se dice* e distingue 6 categorías (refrán, enunciado meteorolóxico, enunciado agrícola, adaxio, tautoloxía e frase situacional) das que analiza as súas características, posibilidades de combinación e restricións lingüísticas.

N. Bayzhanova ofrécenos no seu artigo “On structural semantic peculiarities of different types of metaphors –substantive, adjectival and verbal– in Altayan proverbs” unha exposición das peculiaridades semánticas e estruturais dos tipos de metáforas existentes nos proverbios do altai (lingua da República de Altai, Rusia).

Analiza en primeiro lugar as metáforas substantivas (as de transferencia metafórica animal ? persoa e as de transferencia metafórica planta ? persoa), para posteriormente centrarse nas metáforas adxectivas e verbais, cada unha delas coa súa peculiaridade funcional. Dentro das verbais, fai unha división entre aquelas nas que a transferencia metafórica é ‘estado físico dun suxeito / fenómeno ? esfera psíquica dunha persoa’; ‘acción dunha persoa ? acción dun concepto’; ‘obxecto da acción dunha persoa – un obxecto ? obxecto da acción dunha persoa – un concepto’.

Da autoría de **I. Bojílova Tchobánova** é “Classificação temática dos fraseologismos na língua portuguesa”, un artigo ameno que achega moitas UFs en portugués que exemplifican e complementan as explicacións teóricas. Pretende Bojílova cubrir con este texto o baleiro existente nas clasificacións das UFs en portugués, baseándose en criterios temáticos (división en grupos, segundo os conceptos que conteñen). Achégase a esa clasificación dende un punto de vista onomasiolóxico, e toma como base a de Ketí Nitcheva (1978), pero con algunhas modificacións.

Explica as relacións de sinonimia e antonimia que existen entre varias UFs para demostrar o carácter sistemático das unidades fraseolóxicas nesa lingua, e aborda os grandes grupos temáticos e fraseolóxicos do portugués: o home e o seu aspecto

exterior; o home e as súas calidades morais e intelectuais; o home e as súas accións e estados; o home e as súas relacións coas outras persoas ou obxectos; natureza; vida cotiá; fenómenos sociais; UFs adverbiais; cantidade e grao; as comparacións fixas; e grupos temáticos non representados.

Considera Bojílova que esta clasificación temática pode servir de base para a elaboración dun dicionario temático ou ideográfico da fraseoloxía portuguesa.

O traballo de **L. Brink** “Speech Act Switching Idioms” céntrase en exemplos tirados do danés e do inglés que permiten chegar á conclusión de que existen diferenzas evidentes entre o significado literal e o real dunha unidade fraseolóxica, e nos casos nos que a diferenza entre ambos os significados é moi grande poderíamos falar de dous actos de fala diferentes.

Comeza o estudo cunha relación bastante extensa de definicións de termos lingüísticos (pp. 79-82), que se complementa con constantes aclaracións terminolóxicas. Brink estrutura o texto baseándose no estudo de varios tipos de actos de fala básicos (segundo el): ordes, preguntas, peticións, expresión de sentimentos e afirmacións.

Outro artigo moi interesante é o de **G. Conde Tarrío**: “El refrán según los trovadores de las *Cantigas* (s. XII – s. XIV)”, no que destaca a relevancia que tiveron as cantigas medievais galaico-portuguesas, importantísimas dende o punto de vista paremiolóxico, xa que se poden considerar o primeiro documento de refráns en galego e portugués.

As cantigas serviron de salvagarda de moitas paremias e mesmo podemos atopar nelas algunhas formas sentenciosas que hoxe en día non se atopan documentadas nos refraneiros.

Destaca Conde Tarrío que a supervivencia dunha forma sentenciosa é o que lle dá experiencia, característica necesaria para que o pobo a considere verdadeira. Porén, cando un trobador insire a forma sentenciosa dentro da súa composición, o refrán perde en certa maneira a súa veracidade, e ten que recorrer a personaxes influentes da época para que lle sirvan de testemuña da *veritas* do refrán.

Resulta moi ilustrativo o cadro final que aparece na conclusión, no que se exemplifican as similitudes e diferenzas entre a forma sentenciosa medieval e a actual (p. 109), e onde se pode comprobar que as descrições de refrán que facían os trobadores non difiren moito das que se poñen na actualidade.

C. A. Crida Álvarez ofrécenos a continuación no seu artigo “Fraseología comparada del español y el griego moderno: campo virgen” unha explicación da situación dos estudos de fraseoloxía nestas dúas linguas (centrándose no grego moderno), e esboza o que se ten investigado e o que queda por facer canto á fraseoloxía comparada das mesmas.

Ao non existir unha clasificación dos fraseoloxismos en grego moderno, Crida propón empregar a clasificación de G. Corpas Pastor coa excepción dos enunciados da esfera III (denominados “paremias”), onde prefere a clasificación de J. Sevilla Muñoz. Achega en todos os casos exemplos coa tradución literal ao castelán.

Como ben indica o seu título, afirma o autor que non é esaxerado falar de campo virxe ao ser referir á fraseoloxía comparada entre o español e o grego moderno, e sinala a necesidade de realizar unha clasificación que sirva como base de repertorios e dicionarios fraseolóxicos etc.

No estudo “Le figement dans les proverbes et les expressions verbales: un débat qui n’est pas encore... figé”, **J. R. Klein**, baseándose na análise de varias expresións verbais fixas e proverbios da lingua actual, demostra que ambos os tipos presentan variacións diacrónicas e sincrónicas, o que non lles impide constituír secuencias fixas de diferentes graos.

Especialmente útiles pola súa claridade son as 15 táboas que se inclúen no texto (como a que ilustra o exemplo *Chat échaudé craint l’eau froide* onde se expoñen 42 variantes: pp. 137-141), que Klein complementa con pertinentes comentarios e explicacións.

A seguir, **K. Kozak** reflexiona no seu artigo “Prototypical idioms vs. terms and common names: how to differentiate noun phrase idioms from other MWU” sobre os criterios que permiten diferenciar as *multi-word units* (como por exemplo os termos ou nomes comúns) e os *prototypical idioms*, dúas categorías lingüísticas que en moitas ocasións se superpoñen.

Kozak toma como base as investigacións de Dobrovolski’j, Cermák e Farø e chega á conclusión de que os *prototypical idioms* teñen unha maior capacidade denotacional e referencial e están marcados emocional, emotiva e iconograficamente, ademais de posuír outras características diferenciadoras.

Os exemplos que inclúe están tirados do polaco con equivalentes / explicacións en inglés.

A. Pamies Bertrán explica en “De la idiomatidad y sus paradojas” que os tres criterios considerados básicos para definir unha unidade fraseolóxica (multilexicalidade, fixación e idiomatidade) están estreitamente ligados entre si, polo que calquera modificación na formulación dun deles ten consecuencias para os outros dous. Critica neste traballo o concepto de multilexicalidade, o que obriga a retocar a clasificación xeral do ámbito fraseolóxico.

As UFs son, segundo este autor, “unidades multilexemáticas máis o menos fixas y potencialmente idiomáticas” (p. 195), que se dividen en pseudo-sintagmas (sintemas: palabras compostas, locucións, fraseotermos, *phrasal verbs* e construcións onímicas)), verdadeiros sintagmas (comparacións estereotipadas e colocacións) e micro-textos (paremias, fórmulas e apotegmas non sentenciosos). Ao ser sincrónica, a súa proposta non distingue entre as diferentes clases de paremias, cuestión que considera etimolóxica.

Estas tres macrocategorías coinciden coas tres esferas de Gloria Corpas (fixación na lingua, a norma e a fala), pero ampliando o primeiro grupo a todos os sintemas.

Complementa o seu discurso con 5 gráficas (pp. 194, 195 e 196) e 3 táboas (pp. 177, 182 e 198), e conclúe coa afirmación de que a fixación non sempre indica

idiomaticidade, pero si inversamente. Este é o máis longo e máis denso de todos os textos contidos nesta obra.

M. J. Postigo Aldeamil no seu artigo “*Términos paremiológicos en el portugués de los siglos XVI y XVII*” realiza un percorrido histórico sobre o uso de termos paremiolóxicos na historia da lingua portuguesa. O seu obxectivo é reunir un conxunto de diversas designacións de proverbio en portugués (*parémia, provérbio, dito, sentença, adágio / adajo, rifão, exemplo, anexim, aforismo*) seleccionadas entre textos deses dous séculos e acompañadas de comentarios esclarecedores sobre o contexto no que se atopan.

Baséase en fontes de 3 tipos sobre as que estrutura o seu estudo: obras lexicográficas (dicionarios, lexicóns, vocabularios), coleccións de proverbios e outras obras de escritores (glosarios, índices etc.).

Segue o artigo de **P. Quiroga Munguía** “*Los estudios fraseológicos del italiano y el español en contraste*”, no que, como o seu título indica, a autora repasa a evolución dos estudos da fraseoloxía italiana e tamén comenta a situación actual das investigacións fraseolóxicas no español.

A investigación da fraseoloxía italiana abórdase dende cinco perspectivas diferentes que Quiroga explica e comenta: a morfolóxica (Dardano), a lexicográfica (De Mauro), a léxico-sintáctica (Vietri e o proxecto LGLI: *Lessico Grammatica della Lingua Italiana*), a semántica cognitiva (Casadei) e a perspectiva multidisciplinar (que a autora denomina *aproximación integrada* (Voguera)). Coméntanse tamén neste traballo os estudos levados a cabo por Luca Serianni (que estuda a fraseoloxía en dúas das súas gramáticas, pero non dunha maneira explícita) e Miriam Voguera (que ofrece a única clasificación xeral que existe para as UFs italianas).

Como crítica, poderíase engadir que aínda que o título fai alusión aos estudos fraseolóxicos de dúas linguas, a práctica totalidade do mesmo céntrase na análise do italiano.

Pecha este volume **P. Río Corbacho** con “*la paremia hagiográfica castellana, gallega y francesa: su clasificación*”, onde ofrece unha exhaustiva clasificación das paremias que inclúen no seu enunciado o nome dun santo ou dunha festividade relixiosa nesas tres linguas.

De grande utilidade son os esquemas que aparecen nas páxinas 245, 247, 249 e 252 que ilustran con claridade o contido do texto e permiten ao lector seguir o fío do discurso. O artigo conta con numerosos exemplos en cada un dos apartados da clasificación.

As paremias haxiográficas (que forman parte das xeocosmolóxicas) poden ser de tres tipos, segundo Río Corbacho: haxioxeotemáticas (describen as actividades que realizan os seres vivos no seu hábitat natural), haxioastronómicas (amosan a importancia dos astros sobre o home e os seus traballos), e haxiometeorolóxicas (baséanse na importancia que ten o tempo para o home e os seus traballos). Á súa vez cada unha destas clases está subdividida noutras, chegando a ofrecer unha clasificación dunha precisión extraordinaria.

A maioría dos estudos contidos neste volume fan referencia á imprecisión semántica á hora de achegarse ao fenómeno fraseolóxico ou paremiolóxico (vacilacións que dificultan o traballo do paremiólogo), e moitos deles fan algunha aclaración terminolóxica ao inicio dos estudos.

Como se poderá deducir, a lectura deste libro constitúe un valioso tesouro que debemos engadir á xa frutífera biblioteca de estudos fraseolóxicos que están proliferando en Galicia nos últimos anos. Cabe engadir que se espera que este libro, xunto coas outras obras que se mencionaron ao principio desta recensión, favoreza o impulso de estudos deste tipo na nosa comunidade.

Emma Mª Salgueiro Veiga

Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades

CONDE TARRÍO, Germán (2007): *El componente etnolingüístico de la paremiología*. Cortil-Wodon: E.M.E. & InterCommunications S.P.R.L., 266 páxinas

O presente volume ofrece unha recompilación de doce artigos firmados por fraseólogos de diferentes universidades españolas, así como da Universidade do Algarve (Portugal) e do Centro Superior de Hostalería de Galicia.

Como di no prólogo o seu editor, Germán Conde Tarrío, profesor da Universidade de Santiago de Compostela, “podemos afirmar que el refranero de cada país presenta los rasgos distintivos de su cultura”, é dicir, grazas á paremioloxía podemos chegar a coñecer en profundidade a vida e os costumes dunha sociedade.

A publicación abre co estudo de **Aziz Amahjour** “Las sentencias poéticas del sufí Sidi Abderrahmán El Meydúb. Estudio semántico-pragmático”. Neste traballo o autor analiza algunhas sentenzas poéticas pronunciadas por El Meydúb (personaxe moi popular en todo o Magreb tradicional, Marrocos, Alxeria e Tunes) e recollidas en cuartetos. Cabe salientar a súa presentación, pois Aziz Amahjour facilita a transcripción da versión orixinal e mais a súa tradución co fin de que apreciemos a súa rima e musicalidade. Así mesmo, o autor clasifica estas sentenzas en cinco bloques temáticos que teñen como nexos de unión a crítica á sociedade, a preguiza e o culto á vaidade e ás aparencias. Chega á conclusión de que os cuartetos son un compendio de vivencias e unha reflexión sobre a sociedade na que lle tocou vivir a Sidi Abderrahmán El Meydúb, aínda que non obstante é interesante destacar que moitos dos temas que se tratan neles tamén están presentes na sociedade actual.

No traballo “El refranero y el viaje: propuestas antiguas para conceptos modernos”, **Rosa Aneiros** pon de manifesto que, aínda que o turismo e todo o que hai ao seu redor é un fenómeno recente, o acto de viaxar non o é, xa que as viaxes e os desprazamentos estiveron presentes ao longo de toda a historia do ser humano. Así, centra o seu estudo naqueles refráns dentro do refraneiro español referidos ao concepto de viaxe. A autora

chega á conclusión de que, aínda que non se pode afirmar rotundamente que exista unha correlación entre o acto de viaxar na actualidade e o que se recolle no refraneiro (por exemplo, a imposibilidade que tiñan as mulleres de viaxar antigamente, algo impensable hoxe en día), constata que a maioría destes refráns, ou máis ben a mensaxe que queren transmitir, seguen estando vixentes na actualidade.

Por outra parte, formulado desde unha perspectiva comparativa, encontramos o traballo de **Jennifer Aparicio Morgado** “La paremiología jurídica: el refrán y la justicia”. Este artigo destaca polo intento de aproximación de dous ámbitos aparentemente moi afastados entre si: a paremioloxía e o mundo xurídico. Jennifer Aparicio selecciona 6 formas sentencias recollidas no refraneiro castelán e vasco referidas á xustiza co fin de analizar a súa vixencia. Confirma que todos os refráns examinados e estudados son xuridicamente verdadeiros agás “Los abogados hacen a dos manos: a moros y cristianos / Abokatuak haserretik bizi dira (los abogados viven de los enfados)” posto que vai en contra do principio de igualdade.

Da autoría de **Rosalía Crespo Jiménez** é o estudo “Reflexiones sobre la casa. El Refranero Español como fuente de las paremias en torno a este concepto”. A autora aclara que o concepto de casa foi estudado en diferentes ámbitos de investigación como a sociolingüística, psicoloxía etc., aínda que ela escolle unha perspectiva diferente, a tradición, é dicir, o refraneiro español. Este traballo reflicte o pensamento que tiña a xente da época sobre algo tan seu como o lugar onde viven, así como outros aspectos relacionados con ela. Deste xeito, ponse de manifesto a gran riqueza do refraneiro.

Outro traballo é “Refranes y frases de mujeres en el *Vocabulario de Correas*” de **Isabel Echevarría Isusquiza**. Este artigo centráse no que a súa autora denomina “fraseoloxía das mulleres”, termo que designa tanto aqueles refráns que conteñen a palabra “muller” como aqueles que manifestan tópicos ou trazos propios delas. O aspecto máis destacable destes dous grupos é a caracterización despectiva e pexorativa das mulleres, é dicir, a misoxinia.

O artigo de **José Enrique Gargallo Gil** “La lluna setembrina, set llunes endevina’. Refráns meteorolóxicos con lúa na Rumania” enmárcase dentro do proxecto *Base de datos sobre refranes del calendario y meteorológicos en la Rumania* do Ministerio de Educación y Ciencia. O autor presenta un estudo comparativo de refráns meteorolóxicos referidos á lúa en 14 linguas románicas (agás o romanés) coa finalidade de pór de manifesto o influxo deste astro na vida e nos traballos tradicionais do mar e do campo. Despois dunha exhaustiva análise, José Enrique Gargallo chega á conclusión de que este tipo de paremias teñen dúas orixes diferentes: a superstición e a experiencia vital.

Outras achegas, coma “El proverbio en contexto. Análisis diacrónico de las ocurrencias de ‘*Qui veut tuer son chien l’accuse de la rage*’” de **Sonia Gómez-Jordana Ferary** e “El valor etnolingüístico de los refranes” de **Julia Sevilla Muñoz**, enmárcanse dentro dunha perspectiva diacrónica. O primeiro estuda as diferentes maneiras de introducir o proverbio *Qui veut tuer son chien l’accuse de la rage* no texto dende o século XV ata o XX. A autora conclúe que as paremias se empregaban con maior naturalidade na Idade

Media e que o proverbio analizado se integraba por medio dos verbos *savoir* e *dire*, do conector *mais* e da fórmula *on dit que*. Por outra parte, Julia Sevilla engade á perspectiva diacrónica, unha perspectiva contrastiva e céntrase no refraneiro, xa que considera que o “refrán” destaca todas as manifestacións fraseolóxicas e paremiolóxicas existentes debido ao seu elevado número, a súa orixe eminentemente rural e ao feito de seren un compendio dos saberes populares doutras épocas. Para a autora, os refraneiros condensan a forma de pensar e a maneira de vivir das diferentes sociedades e culturas, é dicir, a idiosincrasia dunha sociedade, polo tanto, calquera estudo que faga referencia á cultura, ou a outros aspectos relacionados con ela, non pode esquecer deterse nos refráns. Julia Muñoz analiza os refraneiros casteláns e franceses para demostrar que ao achegármonos a eles poderemos coñecer dúas culturas diferentes. Neste caso, céntrase nos refráns cun referente gastronómico ou relativos ao mundo animal, e acouta a diversidade temática a 4: costumes e usos, crenzas e supersticións, festas e prognósticos e conclúe que son máis as semellanzas ca as diferenzas.

O interese que esperta a fraseoloxía noutros campos lingüísticos maniféstase en “La representación de las figuras del emisor y el receptor en el refranero español de contenido metalingüístico” de **Elvira Manero Richard**, artigo que se encadra dentro da reflexión metalingüística. Este estudo utiliza un corpus de case 3.000 refráns referidos á linguaxe que lle permite comprobar a grande cantidade de expresións centradas en elementos non verbais da comunicación. Elvira Manero analiza os xuízos e as normas que se crean na interacción entre emisor e receptor, así como tamén os que se reflicten na relación que se establece entre eles. Tendo en conta estes elementos e o contido dos refráns, diferencia por unha parte un grupo de expresións descritivas e por outra parte un grupo de expresións prescritivas. A autora conclúe que o refraneiro clasifica os posibles emisores e receptores tendo en conta as súas características (morais, físicas etc.); por exemplo a experiencia (o sabio e o vello) é un trazo esencial para ser un emisor ou receptor idóneos fronte á non experiencia ou á necidade. Desta maneira Elvira Manero afirma que “el saber lingüístico que aplican los hablantes en la configuración de su hablar es en esencia de corte pragmático”, e recórdanos que no estudo da linguaxe hai que ter en conta máis elementos ca as palabras.

Outro dos artigos é “‘Quem sai aos seus (não) degenera’: estruturas sintácticas de la Antigüedad greco-latina en proverbios portugueses” de **Adriana Nogueira**, que trata aspectos relacionados co ámbito da tradución. A autora pretende esclarecer algúns dos problemas cos que se teñen que enfrontar os tradutores á hora de traduciren os textos clásicos ás linguas modernas (neste caso, o portugués moderno) e céntrase no estudo de aspectos como o sincretismo, a diferenza na orde das palabras, o uso da segunda persoa do singular, a rima e a antítese. Finalmente constata que todos eles seguen estando presentes nas linguas actuais, malia cambios léxicos ou sintácticos.

Por outra parte, desde un punto de vista didáctico atopamos o traballo de **Nicolás Roser Nebot** “*Al-qawl, Al-kalima, al-mazal wa-l-hikma*: fraseoloxía y paremioloxía árabes en el Corán”. Neste artigo lémbrenos que na tradición oral está a esencia do Corán e que por esta razón a estrutura dialogada é a que está máis presente nos seus textos e con ela o seu extenso material fraseolóxico e paremiolóxico. Nicolás Roser

analiza varias expresións coas que se introduce a existencia dunha unidade fraseolóxica no texto coránico e expón que no discurso interpersoal existen restricións no uso dos versículos coránicos asociados a Deus, a pesar de teren estrutura fraseolóxica, ou conteren un aspecto paremiolóxico. Un punto interesante deste artigo é a referencia que se fai á estratificación socio-cultural caracterizada polo uso dunhas ou doutras expresións coránicas que ten a súa orixe no profundo ou escaso coñecemento do Corán e, por conseguinte, da lingua árabe. De aí o valor que ten este texto, e por extensión os elementos fraseolóxicos e paremiolóxicos que contén para o ensino e aprendizaxe da lingua árabe.

Finalmente, atopamos o artigo de **Anna Sztuba** “Los autorretratos y retratos lingüísticos en el refranero polaco. *El hábito hace al monje. Habit czyni mnicha*”. Este traballo presenta unha análise da auto-descrición da sociedade polaca (persoas valentes e con capacidade de resistencia e influenciábeles polas modas estranxeiras) e as diferentes maneiras que teñen os polacos de veren as sociedades do seu redor, concretamente a alemá e a rusa (consideradas negativamente) e a italiana (considerada positivamente) no refraneiro polaco. Anna Sztuba afirma que os feitos históricos teñen unha grande influencia no sentimento de nación e que a lingua é o espello no se reflicte a historia dunha sociedade.

En definitiva, *El componente etnolingüístico de la Paremiología* pón á vista a importancia que teñen os elementos fraseolóxicos e paremiolóxicos, especialmente os refráns, para o coñecemento dunha sociedade tanto desde unha perspectiva diacrónica coma sincrónica, porque son un resumo dos coñecementos, das vivencias e das experiencias dos nosos devanceiros, pero tamén das nosas. As principais características que se lles atribúen resúmense en oralidade, sabedoría, moralidade e veracidade, é dicir, características sempre positivas.

Para acabar reproducimos as palabras de Julia Muñoz que resumen todo este volume: “Las paremias que han ilustrado nuestro trabajo pertenecen a ‘la lengua con memoria histórica’ [...], porque son ‘elementos lingüísticos [que] se toman de la realidad cotidiana del hombre’, lo que nos facilita el descubrimiento de la sociedad que los emplea con profusión. Los refranes y frases proverbiales constituyen una fuente histórica válida construir la base sólida de un estudio etnolingüístico”.

Cristina Rodríguez Nieto

Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades

GONZÁLEZ REY, Isabel (2007): *La didactique du français idiomatique*. E.M.E : Fernelmont, 218 páxinas.

Todo aquel que se achega a unha lingua diferente á súa debe enfrontarse coa súa fraseoloxía, terreo que adoita supoñer para algúns falantes un atranco insalvable.

A fraseoloxía soe presentarse nos manuais empregados para o estudo dunha lingua estranxeira como apéndice dunha lección: a función principal era servir como exemplo dun determinado tema e tiña como destino unha aprendizaxe memorística.

Faise necesario aplicar ás formas fraseolóxicas un tratamento diferente ao que tradicionalmente, como xa dixemos, se lle viña dando, pois presentan, ademais dun lado lingüístico que se debe analizar e estudar, un valor sociocultural, no que a figura do profesor faise vital para achegar ao estudante á realidade dunha expresión fixa (EF).

González Rey, autora que conta na súa investigación cunha abondosa bibliografía en fraseodidáctica (*La phraséologie du français*, 2002; *A fraseodidáctica: un eido da fraseoloxía aplicada*, 2004; *Les expressions figées en didactique des langues étrangères*, 2007; *Adquisición de las expresiones fijas. Metodología y recursos didácticos*, 2007; etc.) tenta con *La didactique du français idiomatique* achegar ao estudante de francés lingua estranxeira (FLE) a fraseoloxía desta lingua. González Rey propón este método de aprendizaxe baseando a súa metodoloxía nos seguintes obxectivos:

- Adquisición das unidades fraseolóxicas do FLE por medio de exercicios que faciliten a súa memorización a través do léxico (a autora encadra este apartado no que chama “Niveau I”)
- A partir da adquisición destas formas fraseolóxicas debe estudarse o funcionamento destas unidades no discurso, polo que se fai necesario coñecer a súa semántica, o seu funcionamento sintáctico etc. (González Rey abrangue estes conceptos no “Niveau II”).

En ambos os dous niveis, a autora pon en práctica toda unha exemplificación de situacións, algunhas inventadas, outras que deben recoñecerse en textos literarios, para facilitar o adestramento do alumno e propoñer novas vías de traballo ao profesor. No transcurso desta tarefa González Rey propón ao docente toda una estratexia de anticipación, presentando ao comezo de cada lección os obxectivos que se pretenden en cada tema. Divide cada nivel en 4 grandes apartados: as fórmulas ou expresións rutineiras de uso dialóxico, as expresións idiomáticas de tipo gráfico, as colocacións e as paremias. Para cada apartado concibe catro leccións compostas de 5 exercicios cada unha. Entre os dous niveis, o método desta autora reúne uns 160 exercicios que presentan unha progresión susceptible de proporcionar ao alumno unha competencia activa da fraseoloxía do francés.

Como colofón a este traballo, e baixo o apartado “Glossaire thématique”, recóllense, como di González Rey, “l’ensemble des expressions travaillées, en respectant l’ordre de présentation des deux niveaux”.

En conclusión, estamos diante dun método de aprendizaxe dunha lingua estranxeira. Pero este traballo non é un máis dos que hai no mercado, pois este método versa sobre un dos problemas máis grandes da aprendizaxe dunha lingua estranxeira: o coñecemento e emprego da fraseoloxía dunha lingua non materna. Inspirándose nas recomendacións do Marco Europeo Común de Referencia para as linguas, González Rey proponnos un ensino que segue o proceso da aprendizaxe lóxica que toda persoa realiza na súa lingua materna: vaise do mero recoñecemento a un emprego correcto no código oral e escrito.

As situacións coas que o alumno debe enfrontarse ao longo do libro (exercicios de casas valeiras, exemplos que deben ser completados, capacidade para explicar o sentido dalgunhas formas fraseolóxicas etc.) lévanlle a ser quen de recoñecer e empregar os fraseoloxismos do FLE: así mesmo, a presenza de textos escritos (literarios ou xornalísticos) permítenlle ao alumno analizar o emprego que se fai das unidades fraseolóxicas no código escrito.

Xermán Conde Tarrío

Universidade de Santiago de Compostela

LÓPEZ TABOADA, Carme e SOTO ARIAS, María Rosario (2008): *Diccionario de Fraseoloxía Galega*. Vigo: Edicións Xerais de Galicia, 650 páxinas.

A aparición, este mesmo ano, deste novo diccionario de fraseoloxía galega non fai máis que confirmar o interese que a publicación de obras lexicográficas especializadas no tratamento dos fraseoloxismos suscita nas editoriais galegas, un interese que non se pode explicar máis que polo feito de que cada vez máis se está a traballar neste eido da lingüística dunha maneira sistemática e, tamén, pola constatación de que hai unha demanda real dos posibles usuarios deste tipo de produtos.

Se a finais de 2007 aparecía o *Diccionario de Fraseoloxía Castelán-Galego* da Editorial do Cumio e da Editorial Galaxia, en 2008, poucos meses despois, a Editorial Xerais preséntanos a obra de dúas autoras que levan tempo traballando arreo na difusión dos aspectos da nosa lingua que máis están conectados coa cultura do país. Carme López e Rosario Soto son veteranas nesta angueira. En 1995, cando os materiais sobre fraseoloxía non paremiolóxicos eran en Galicia escasos, practicamente inexistentes, feito que dificultaba o seu coñecemento e ensino, publicaron na editorial Galinova (A Coruña) o manual titulado *Así falan os galegos. Fraseoloxía da lingua galega. Aplicación didáctica* que nos ofrecía case catro mil unidades fraseolóxicas, ordenadas con criterios semánticos, con información do seu significado e un repertorio de aplicacións didácticas. Aquel libro foi utilizado, e séguese a utilizar, durante moitos anos e ben seguro que lles serviu a moitos profesores, e lectores en xeral, para coñecer a fraseoloxía da nosa lingua.

A obra que nos presentan agora, froito sen dúbida de anos de paciente traballo, ten unha estrutura e unhas informacións completamente distintas, axeitadas a un formato

lexicográfico máis clásico, feito que facilita a súa consulta. Cales son as principais características deste dicionario? Comentarei algunha delas. Esta obra é principalmente un repertorio de unidades fraseolóxicas, locucións e fórmulas principalmente, na que non se inclúen refráns. Na macroestrutura, o máis salientable é a utilización dunha clave semántica, “a palabra de maior peso semántico da frase” (VII) que funciona como un lema onde aparecen as “subentradas” que son as verdadeiras unidades fraseolóxicas. É esta unha opción que facilita moito a utilización do dicionario e foxe de clasificacións ideolóxicas, ou interpretacións do significado que, ás xeiras, presentan problemas. Malia esta vantaxe, hai que salientar que a opción de utilizar unha clave tampouco está exenta de problemas. Nalgúns casos non é doado identificar a palabra que ten o “maior peso semántico” e, dende logo, a orde na frase, un criterio utilizado polas autoras, non sempre proporciona pistas. No exemplo que aparece na introdución *nadar en fartura* poderíase discutir se é o verbo, ou o substantivo, o núcleo semántico da unidade fraseolóxica. Do mesmo xeito, *darlle o pé e collerlle a man* [u.p. a alguén] (páx. 423), poderíase falar de se *man* ou *pé* compiten por ese posto de núcleo, aínda que *pé* está situado antes. Malia isto, cómpre recoñecer que as autoras dan co fío do nobelo no que atinxe á escolla das entradas e a súa proposta non leva a erro, como poderán comprobar os lectores. A continuación das entradas aparece o que as autoras chaman “frase”, enténdase a “unidade fraseolóxica”. É moi interesante, e innovador, o tratamento que lles dan, xa que utilizan conceptos sintácticos, os de núcleo e contorna, que pode ser de grande utilidade para albiscar qué elementos da unidade están realmente fixados. As autoras, con todo, na introdución, creo que fan unha interpretación un pouco restritiva do concepto citado. Afirman que a “contorna” (marcada por corchetes) se refire normalmente “a un verbo de frecuente aparición nesa frase, pero non de aparición única e exclusiva”. Sobreenténdese que tamén esa contorna son os suxeitos e os complementos. Neste punto, a lectura do dicionario si que pode causar certa confusión nunha persoa interesada na análise da fixación fraseolóxica, non así para un lector que non teña especiais inquiredanzas académicas. Por exemplo, casos escolleitos ao chou, non se entende ben que *chorar coma un neno* non teña unha contorna, como a definen as autoras ou entendida como fixación dos elementos constitutivos da frase (núcleo fronte a contorna) e si a teña [*enganar u.p. a alguén*] *coma un neno*, sendo “enganar” un verbo fixado fraseoloxicamente. O concepto de contorna tamén se confunde, en poucas ocasións, co de variación sinonímica (unha propiedade das unidades fraseolóxicas moi ben tratada no dicionario): compárese *saber onde lle proe/doe* (VIII), marcada a sinonimia pola barra, con *botar/sacar* (sen contorna) *a lingua a pacer* (303), con [*chegar/vir*] (contorna) *coa lingua de fóra* (303) ou [*sacar/tirar u.p. algo*] *en limpo*.

O significado das unidades repertoriadas tamén ten un tratamento rigoroso. Os fraseoloxismos constitúen basicamente unidades de significado e, polo tanto, na súa descrición a través da definición débense incluír as informacións que corresponden ao núcleo e contorna, inseridos ambos nun contexto de uso determinado. É moi interesante e útil a información que aparece entre corchetes nas definicións. As expresións *Dise para, dise cando, úsase, expresión que* dannos pistas claras para identificar en moitos casos as fórmulas que aparecen no dicionario: *nada/ninguén que vai para ningures* (367), *¡Tócallo o corno que vai para a feira!* (155); ou axudan á comprensión do

significado cando non é posible ou doado facer unha definición lexicográfica. Tamén a información metalingüística está perfectamente tratada e axuda ao uso correcto da unidade: *de agárrate que hai curvas* [Precedido de substantivo]. Agradécense moito as indicacións de rexistro, aspecto ás veces esquecido, ás veces mal enfocado nos dicionarios xerais e, tamén, nos fraseolóxicos. O rexistro é un valor que debe ser tido en conta sempre na descrición do significado pero é tan necesario coma difícil de describir. É ben certo que *[andar u.p] ao rabo [de algo/alguén]* (477) é coloquial pero por que non o é *quentarlle o rabo ao porco* (478) ou *[berrar u.p] coma un marrán no banco* (336)? É curioso observar como as palabras tabús inflúen na adscrición do rexistro. Das 98 unidades fraseolóxicas, clasificadas coa clave “demo”, 67 teñen a marca de coloquial e esta abundancia de unidades marcadas leva a preguntarse por que *aínda o demo ten cara de coello* é neutra (non marcada) e *andar o demo solto* é coloquial? Como dixen, é este un tema difícil de aquelar e, xaora, o traballo que fixeron as autoras non pode recibir máis ca gabanza, xa que nos achegan a súa experiencia sobre o uso das unidades que estudan. Sobre as fontes, que se pode dicir! Non hai outro dicionario galego de fraseoloxía tan documentado coma o que analizamos. É este un feito importante, xa que, malia existiren outros que documentan as expresións compiladas (por exemplo, o excelente traballo de Martínez Seixo co seu *Diccionario fraseolóxico galego*. Vigo: Ed. A Nosa Terra), non hai outro tan exhaustivo. O baleirado de máis de 160 obras literarias en prosa, e algunha en verso, tamén textos xornalísticos, dende principios do século XIX ata o ano 2006 permítenos ter nas nosas mans unha obra cun moi alto grao de fiabilidade, tanto no que atinxe á escolla das entradas coma á información semántica. Neste sentido, o *Diccionario de fraseoloxía galega* foxe dos exemplos inventados que non fan máis que axustarse á información semántica e gramatical previamente descrita. A inxente documentación, de seu, é garantía dunha obra ben feita.

O apéndice final de correspondencias galego-casteláns é de moita utilidade. Non acada a extensión dos dicionarios de Pena e de Do Cumio-Galaxia pero as súas achegas son moi interesantes. Gustoume moito *ser lavado coma as pedras para tener un morro que se lo pisa* e coronoume *ser o doe-doe para ser el ojo derecho* (de alguén). Con todo, eu diría *ser fariña doutra muiñada para ser harina doutro costal* pero nisto, coma en todo, hai opinións e cada un tira da súa experiencia.

Para rematar, que significa este dicionario no panorama da lexicografía e da fraseoloxía galega? É o expoñente de que en Galicia temos bos profesionais que, con rigor e moitas horas de traballo que non se poden recompensar, poñen ao dispor do público obras que son imprescindibles. Un repertorio fraseolóxico que chega aos lectores, profesores, aprendentes ou curiosos, é un chanzo máis no proceso de recuperación desta parte da nosa lingua que botou moitos anos arrombada nas gabetas dos nosos lingüistas, salvante as excepcións que todos coñecemos. Tamén é unha proba ben clara de que a calidade dos nosos estudos e traballos fraseolóxicos está ao mesmo nivel do doutras linguas da contorna ou, por que non afirmalo, a un nivel superior. Hai uns meses comentábame unha profesora catalá que veu de visita polo país que estaba sorprendida pola cantidade de obras sobre fraseoloxía que se publicaban en Galicia, sen comparanza co traballo que se está a desenvolver en Cataluña. Eu respondinlle que aí

está a cerna da lingua, o elo que nos comunica coa nosa cultura, coa nosa historia, en definitiva, con nós mesmos. E, daquela, aínda queda moito traballo por facer.

Xosé María Gómez Clemente

Universidade de Vigo

MELLADO BLANCO, Carmen (Ed.) (2008). *Beiträge zur Phraseologie aus textueller Sicht*. Hamburgo: Dr.Kovac, 316 páxinas.

En setembro de 2006, a profesora C. Melado Branco foi a organizadora dun importante congreso, que reuniu especialistas de distintas partes do mundo: o Congreso Internacional de Fraseoloxía e Paremioloxía, que tivo lugar na Universidade de Santiago de Compostela.

Os traballos que foron recollidos neste volume *Beiträge zur Phraseologie aus textueller Sicht* son froito dese congreso. Como xa se anuncia no prólogo do libro (p. 21), a característica común dos distintos traballos é que “todos eles abordan o tema dos fraseoloxismos a un nivel textual”.

Sublíñase que un tema ao que se lle presta especial atención é o da modificabilidade dos fraseoloxismos no texto. Por iso inténtase poñer atención en diferentes cuestións como cales son as modificacións máis recorrentes, que tipo de fraseoloxismos se prestan mellor a modificacións textuais ou cal é a relevancia das modificacións para as funcións pragmáticas dos fraseoloxismos no texto. Tamén interesa saber que tipo de modificacións dhaman máis a atención ao receptor da mensaxe, onde se atopan os límites da modificabilidade e que mecanismos son os máis eficaces á hora de traducir os textos con fraseoloxismos modificados. Así mesmo se afonda na cuestión de que clases de fraseoloxismos aparecen con máis frecuencia en distintos tipos de texto e por que. Chégase á conclusión de que os fraseoloxismos aparecen a miúdo en textos xornalísticos e publicitarios debido ás funcións de fala que desempeñan. Grazas ao seu carácter institucionalizado, é dicir ao feito de tratarse dun discurso repetido e xa coñecido, os fraseoloxismos apelan a un nivel emocional do receptor e persuaden coa súa moldeabilidade e poder de evocación. Por iso cumpren unha función argumentativa e serven para persuadir ou convencer. Outra función é a de estruturar e cohesionar o discurso.

A un nivel semántico os fraseoloxismos tamén se prestan a xogos de palabras entre os propios lexemas integrados neles e o resto do texto.

Destas funcións da fala tratan os distintos autores nos seus textos. **Alberto Zuluaga** encárgase de tratar as funcións específicas dos fraseoloxismos nos titulares de prensa. **Orballo Anguiano** analiza anuncios de publicidade franceses, nos que pon atención ás distintas funcións argumentativas desempeñadas polas modificacións. **Harald Burger** trata igualmente a publicidade, pero facendo fincapé na importancia das imaxes. Intenta mostrar en que medida axudan a cumprir a función desexada xunto á propia mensaxe,

composta en parte por fraseoloxismos. **Noah Bubenhofer** estuda a función argumentativa a partir das cartas ao director, tan frecuentes na prensa. Nelas a misión principal é a de opinar e intentar convencer os lectores da validez desa opinión. Mediante o corpus que presenta, Bubenhofer mostra os variados matices argumentativos contidos en certos fraseoloxismos, o que demostra que a pesar de aparecer na estrutura superficial do discurso, os fraseoloxismos son utilizados co fin de argumentar dende a estrutura profunda.

Patricia Buján analiza no seu traballo as funcións da linguaxe para a tradución, seguindo o modelo de Christiane Nord, que integra moitos factores do acto comunicativo. Elixe tres textos traducidos ao galego, no que os fraseoloxismos resaltan pola súa función semántica intensificadora, e mostra as deficiencias lexicográficas que existen no par de linguas alemán-galego e o difícil que é para os tradutores pasar un texto con fraseoloxismos a outra lingua, se se queren respectar as funcións textuais da obra orixinal.

Ademais de estruturar os traballos segundo a súa análise das funcións textuais, tamén se poden organizar segundo os bloques temáticos que abordan. Podemos falar de tres grandes bloques: o primeiro sería o xa mencionado da publicidade. O segundo o que se basea en textos procedentes de obras literarias e o terceiro, aquel que trata un tipo de textos utilizados con frecuencia en clases de lingua estranxeira, polas súas vantaxes didácticas, que son os chistes e as cancións de autor. Da publicidade tratan os textos de Orballo Anguiano, Harald Burger e Raúl Urbina. **Orballo Anguiano** mostra as dificultades que presentan as imaxes publicitarias que acompañan os slogans á hora de traducir, sobre todo cando un determinado fraseoloxismo non ten equivalencia plena na lingua de chegada ou cando existe unha dobre lectura literal e idiomática. Por iso a autora propón determinadas estratexias que reproducen e respectan a carga pragmático-discursiva da mensaxe orixinal. **Burger** parte no seu artigo da perspectiva do receptor das mensaxes publicitarias e interésase polo tipo de imaxes e de modificacións máis eficaces. O enfoque de **Raúl Urbina** é máis sociolingüístico. Constata que os slogans cos que medramos forman parte do noso saber enciclopédico e que necesitamos a nosa bagaxe sociocultural para interpretalos correctamente. Así mesmo, interésase polos distintos mecanismos de modificación fraseolóxica.

Tanto **Alsu Zalyaleeva** coma **Alberto Zuluaga** analizan os titulares de artigos de xornais e revistas. Zalyaleeva parte da revista semanal *Profil* e o xornal semanal *Vostochnyi Express* para estudar o uso de fraseoloxismos e paremias. Son analizadas as modificacións máis frecuentes e a repartición de paremias e fraseoloxismos substantivos e verbais en titulares e subtítulos. Ambos os dous autores comparten a opinión da utilidade de elixir titulares curtos claros que impresionan o lector. **Anita Pavi Pintari** utiliza os textos xornalísticos para unha análise comparativa. Analiza 101 fraseoloxismos croatas e 132 alemáns publicados en revistas mensuais de moda. O que lle interesa saber é que tipo de fraseoloxismos predomina máis en cada lingua, se algunha estrutura fraseolóxica tende especialmente ás modificacións e, se é así, de que clase.

Sabine Fiedler, Georg Gimpl, Manuel Sánchez García, Elena Semushina e Grzegorz Szpila estudan o uso de fraseoloxismos en obras literarias, analizando os medios idiomáticos dos que se serve o escritor para a caracterización dos seus personaxes.

Fiedler aborda o tema dende unha perspectiva traditolóxica, comparando dúas versións da obra de J. D. Salinger *The Catcher in the Rye* (1951) traducidas ao alemán, unha realizada por Heinrich Böll nos anos 50 e outra por Eike Schönfeld en 2003. Por un lado mostra a importancia do uso de fraseoloxismos para caracterizar personaxes, pero por outro o difícil que resulta traducir estas expresións sobre todo se están modificadas. Traballa cun corpus de 630 unidades fraseolóxicas e presenta catro posibilidades para traducir os fraseoloxismos. **Georg Gimpl** mostra como determinados autores se serven da fraseoloxía para criticar e desenmascarar usos e abusos da sociedade dende o humor e a ironía.

Manuel Sánchez García e Grzegorz Szpila tratan o tema das modificacións nas obras literarias. O primeiro deles parte dun corpus de fraseoloxismos extraídos da obra *The Taming of the Shrew*, de Shakespeare, e o segundo, Grzegorz Szpila, estuda as modificacións por metonimia na obra de Salman Rushdie.

Elena Semushina analiza as modificacións fraseolóxicas en obras literarias pero no par de idiomas inglés e ruso. Para iso inclúe a análise de compostos fraseolóxicos en literatura, entre os que constata menor índice de variacións creativas que nos fraseoloxismos.

Dende unha perspectiva didáctica, **Laskowski** demostra a conveniencia de aprender fraseoloxismos no seu contexto para optimizar a aprendizaxe da lingua estranxeira. Partindo dun corpus de 150 chistes, Laskowski analiza os tipos máis frecuentes de fraseoloxismos, así como a súa posible explotación didáctica. O uso de fraseoloxismos no repertorio de cancións do cantautor francés Georges Brassens é o tema do traballo de María Isabel Veiga Levray, para o que parte dun corpus de 175 fraseoloxismos extraídos de 55 cancións.

Polos exemplos citados pódese ver como aparecen os fraseoloxismos en ámbitos textuais moi variados e as funcións que desempeñan, o que mostra a súa importancia na lingua. De igual modo, os lectores toman conciencia do corrente que é a modificación nos fraseoloxismos e os distintos tipos de modificacións que hai.

Claudia Herrero Kaczmarek²

Universidade de Santiago de Compostela

---

² Tradución de Emma Salgueiro Veiga.

MELLADO BLANCO, C. (ed.) (2008): *Colocaciones y fraseología en los diccionarios*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 335 páxinas.

Volume editado por Carmen Mellado Blanco, profesora titular de Filoloxía Alemá na Universidade de Santiago de Compostela que dirixe actualmente un proxecto de investigación do Ministerio de Educación e Ciencia sobre fraseografía contrastiva alemán-español. Nel recóllese unha miscelánea de 21 artigos de diferentes especialistas que versan sobre diversos aspectos relacionados coas colocacións e a fraseografía. Os traballos que forman parte desta publicación divídense en dous bloques: o primeiro bloque está composto por artigos realizados desde unha perspectiva máis ben sintáctica, mentres que o segundo bloque confórmano traballos de corte fraseográfico.

Dentro do primeiro bloque ofrécesenos reflexións sobre colocacións e aspectos morfosintácticos das unidades fraseolóxicas que contribúen ao bo momento que está a atravesar o estudo das colocacións desde o punto de vista teórico e desde o punto de vista lexicográfico en España e outros países europeos. Como moi ben explica a editora na introdución, a investigación das colocacións é fundamental para a didáctica e aprendizaxe das linguas estranxeiras, pois unha parte moi importante da lingua é discurso repetido, interiorizado polos falantes nativos sen esforzo e automaticamente, o que lles confire esa naturalidade no modo de falar que para os estudantes de lingua estranxeira supón case un imposible. Por iso é interesante que se profunde no estudo de elementos como as colocacións, que só desde hai pouco tempo, unha vez abandonada unha concepción estreita da fraseoloxía, se comezaron a considerar fraseolóxicos.

Inaugúrase este volume coa colaboración de **Álvarez de la Granja** “As variantes funcionais das locucións verbais”, onde se analizan as variantes funcionais a partir dun corpus de 850 locucións verbais galegas. Concíbense como variantes os fraseoloxismos figurados relacionados entre si semántica ou gramaticalmente, diferenciando variantes sinonímicas e variantes funcionais: opositivas, aspectuais e causativo-resultativas.

Por outra parte, **Bustos Plaza** co seu artigo titulado “Relaciones de dependencia sintáctica y semántica en combinaciones verbonominales lexicalizadas” analiza un tipo de construcións bimembres lexicalizadas funcionalmente equivalentes a un verbo (como *dar sepultura*) e nas que o substantivo leva o peso semántico consideradas, porén, colocacións por outros autores como Wotjak (o que manifesta os problemas terminolóxicos relacionados con este campo de estudo).

A seguir, mediante a análise dun extenso corpus xurídico de colocacións en “Las colocaciones en el lenguaje jurídico”, **Fernández Bello** parte da perspectiva lingüística estrutural europea para profundar nunha reflexión teórica que propón renovacións e novos campos de discusión na terminoloxía, chegando a incorporar orixinais achegas desde a teoría da acción comunicativa de Habermas ou da hermenéutica filosófica de Gadamer.

No traballo de **Fernandes e Baptista** (“Frozen sentences with obligatory negation: linguistic challenges for natural language processing”) emprégase un método estatístico baseado na “Lexique-grammaire” para procurar nun corpus de 180 millóns de palabras expresións fraseolóxicas portuguesas con negación intrínseca e poder analizar este tipo

de *frozen sentences*. Para isto, os autores atopáronse con problemas para recoñecer computacionalmente todas as expresións que contiñan negación, xa que non se restrinxen a presentar partículas negativas como *não*, *nenhum*, *ninguém*, *nunca*, senón que ás veces estas expresións aparecen usadas en forma afirmativa (por exemplo, cando a negación se dá na oración principal e na subordinada aparece o fraseoloxismo na súa forma afirmativa). Recoñecen así a necesidade de mellorar este método para poder estudar con rigor os fenómenos lingüísticos.

No artigo de **Larreta Zulategui** “Theorie zum Begriff “Kollokation” und kontrastive Methodologie” preséntase unha división xeral das colocacións, interpretadas en sentido amplo. Ademais, o autor parte da idea de que nas construcións verbonominais existe unha estrutura lóxico-prelingüística e unha estrutura correspondente lóxico-semántica común que se manifesta (após unha serie de modificacións) nas colocacións, de modo que é posible atopar equivalencias e diverxencias cando se comparan dúas linguas.

Baseándose nunha clasificación funcional dos fraseoloxismos, **Martínez López** escolle tratar as locucións adxectivas entendidas non como unha categoría léxica senón atendendo á súa función como adxacente do núcleo nun sintagma nominal. Así, na súa contribución “Sobre la estructura morfosintáctica de las locuciones adjetivas” analízanse os diferentes esquemas estruturais destas locucións (iniciadas por un substantivo, por un adxectivo verbal, por un adxectivo nominal, por un adverbio e por unha preposición) e conclúese que a maior parte delas están baseadas en poucos esquemas sintácticos, o que implica que as estruturas fraseolóxicas son repetitivas e produtivas (a maior complexidade estrutural, menor produtividade) facilitando así a súa consolidación.

Un artigo que se centra na análise das colocacións nas linguaxes de especialidade é “Las colocaciones en la prosa académica médica: Análisis contrastivo inglés-español” de **Méndez Cendón**, que utiliza diversas ferramentas estatísticas para levar a cabo unha análise computacional contrastiva nun corpus bilingüe castelán e inglés (formado por artigos científicos das revistas *Radiología* e *Radiology*) onde estuda as colocacións compostas polos verbos *perform* e *realizar*. A continuación, en “El concepto de ‘locución con casillas vacías’” atopamos unha importante reflexión teórica sobre as variantes fraseolóxicas. Trátase dun traballo onde **Montoro del Arco** explica e aclara a noción de “casilla vacía” de Zuluaga, ademais de comparar e establecer diferenzas entre “casilla vacía” e “casilla libre”, elementos estruturais dos fraseoloxismos que dan lugar ás variantes fraseolóxicas. Así mesmo, tamén distingue entre variantes léxicas e gramaticais.

Considerando por unha parte as colocacións e pola outra as solidariedades léxicas (ademais dos predicados de verbo funcional e as locucións), **Rivas González** reflexiona no seu artigo “Sobre la vinculación de algunas estructuras a la fraseología. Las solidariedades de Coseriu y sus derivaciones” sobre as devanditas categorías lingüísticas habitualmente relacionadas coa fraseoloxía, tentando aclarar cuestións teóricas esenciais relativas a estas unidades, para o que comenta e revisa as teorías de Coseriu e doutros autores.

Por outra parte, e aínda no bloque dos traballos de carácter morfosintáctico, **Travalia** (“Las colocaciones coloquiales en español”) fai unha achega moi interesante sobre o concepto de colocación coloquial, que define e clasifica. Así mesmo, distingue entre colocacións coloquiais propias (onde algún dos seus elementos é coloquial) e impropias (estas últimas non son coloquiais de seu, pero empregadas noutro contexto poden adquirir esta connotación). Establece tamén unha clasificación exhaustiva das colocacións coloquiais, especialmente das impropias, entre as que distingue variantes tópicas, variantes diatráticas e combinacións persoais (características do estilo ou da maneira de comunicarse dunha persoa ou dun grupo de persoas, pero non da maioría da poboación). No seguinte artigo, “Clasificación léxico-gramatical de las unidades fraseológicas deanimalísticas de la lengua rusa”, **Velasco Menéndez** seguindo neste caso criterios funcionais, sintácticos, léxicos e pragmáticos tamén establece unha clasificación moi completa das unidades fraseolóxicas relativas a animais na lingua rusa.

Para finalizar esta primeira parte do volume, contamos coa contribución de **Wotjak** que, con exemplos do alemán e do castelán, ofrece unha profunda reflexión teórica sobre as colocacións no seu traballo “Acerca del potencial combinatorio de las UL: procedimientos escenogénicos y preferencias sintagmático-colocacionales”.

O segundo bloque de traballos está dedicado a aspectos fraseográficos. Aquí atopamos traballos que dan conta de novos dicionarios fraseolóxicos e traballos que profundan en cuestións de carácter metafraseográfico e descritivo, ben analizando dicionarios existentes, ben propondo fórmulas para o tratamento lexicográfico dos fraseoloxismos.

No primeiro traballo deste bloque, **Barrios Rodríguez** (“Propuesta de descomposición semántica de fórmulas rutinarias del español en el marco de la Teoría Sentido-Texto”) propón o tratamento dalgúns pragmatemas (fórmulas rutineiras) do español, inglés e francés mediante a utilización de funcións léxicas, partindo da idea de que o sentido das fórmulas é común e o que cambia é a maneira de se manifestaren nas distintas linguas. Así, grazas a esta descomposición semántica é posible entender o sentido das expresións e saber cando se deben usar.

“La técnica fraseográfica: el DRAE-2001 frente al DEA-1999”, de **Ortega Ojeda** e **González Aguiar**, é un traballo onde se establece unha comparación entre o *Diccionario de la Real Academia Española* do 2001 e o *Diccionario del Español Actual* do 1999, analizando tanto a macroestrutura como a microestrutura, aínda que os mesmos autores comentan que non se pode facer unha comparación rigorosa entre os dous xa que se trata de dous dicionarios bastante diferentes: un é xeral e outro é do español de España, un é normativo e outro descritivo, un é pancrónico e outro sincrónico. Conclúen os autores que o DEA é mais moderno, tanto porque inclúe moitas expresións da lingua actual, como porque dá exemplos, ten definicións máis claras e concisas e o material está mais actualizado. Outra comparación entre dicionarios é a que establece **Heinemann** en “El tratamiento de las unidades fraseológicas en las diferentes ediciones del Diccionario de la Academia”, onde fai unha análise metalexigráfica dos somatismos relacionados con *boca* en diferentes edicións do DRAE, desde a de 1726-1739 ata a de 1832, tratando aspectos como as

marcas diasistemáticas e o modo de definición. Compróbase así o carácter conservador do DRAE e maniféstanse os problemas lexicográficos da inclusión de marcas diasistemáticas que, no entanto, son necesarias por conteren información pragmática útil para os usuarios do dicionario.

Un par de traballos que tratan as dificultades dos fraseógrafos ao realizaren o seu labor son o de **Lampinen** e o de **López Taboada e Soto Arias**. No primeiro (“Diccionario paremiológico español-finés”) a autora describe o seu proxecto de elaboración dun dicionario paremiolóxico español-finés e finés-español de 1000 entradas e no segundo (“Problemas na elaboración dun dicionario fraseolóxico galego”) as autoras comentan os problemas cos que se atoparon durante a realización do seu dicionario fraseolóxico, que se comenta nesta mesma revista, aos que, ademais dos problemas fraseográficos habituais, hailles que sumar os derivados da situación particular da lingua galega, aínda en vías de normalización.

O traballo de **Mogorrón Huerta** (“Diccionario electrónico multilingüe de construcciones verbales aplicado a la traducción”) resulta especialmente interesante ao amosar as utilidades do emprego da lingüística computacional en fraseografía (seguindo a metodoloxía da “Lexique-Grammaire” de Gross, ao igual que no artigo de Fernandes e Baptista neste volume) aplicada neste caso a un proxecto dun dicionario electrónico multilingüe. Así mesmo, no artigo de **Xatara** (“Expressions idiomatiques en interface bilingue électronique”) tamén quedan patentes as vantaxes da utilización da lingüística de corpus neste eido e descríbese como, para a elaboración do seu repertorio de expresións idiomáticas frecuentes en francés e portugués do Brasil, a autora utilizou a web e o buscador Google como base textual para recoller os datos e presentou os resultados estruturados nun sistema de hipertexto que permite realizar buscas moi completas. Outro artigo, que analiza os fraseoloxismos adoptando unha perspectiva pragmática, é o de **Náray-Szabó** (“Figement, pragmatique et syntaxe”). A autora realiza unha clasificación na que distingue expresións fixas evocativas, evaluativas e dialóxicas e propón que, nunha representación lexicográfica, tamén se deberían especificar tanto as funcións pragmáticas como as restricións gramaticais, o rexistro, os exemplos e, eventualmente, os sinónimos.

Finalmente, o artigo “El tratamiento lexicográfico de las locuciones verbales con *se*”, de **Olimpio de Oliveira Silva** analiza a situación das locucións verbais que presentan a partícula ‘se’ en varios dicionarios fraseolóxicos e xerais e presenta unha proposta que, para o tratamento lexicográfico destas expresións, considera a obrigatoriedade, a combinatoria sintagmática e os cambios semánticos relacionados con este tipo de locucións.

Volume, polo tanto, dirixido principalmente a especialistas que analiza tanto aspectos teóricos como prácticos relacionados coas colocacións e a fraseografía.

Alba Vidal Fernández

Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades

NETZLAFF, Marion (2005): *La collocation adjectif-adverbe et son traitement lexicographique. Français – allemand – espagnol*. Norderstedt: Books on Demand, 280 páxinas.

Esta obra corresponde á tese de doutoramento que a Dra. Marion Netzlaff, da universidade de Augsburg, realizou baixo a dirección do profesor Franz Josef Hausmann, Catedrático da Universidade de Erlangen-Nuremberg en Alemaña. O seu tema versa sobre as combinacións fraseolóxicas do tipo *gravement malade, profondément déçu, éperdument amoureux* en lingua francesa. Son colocacións adxectivo-adverbio (CAA) que pasaron desapercibidas ata agora na investigación sobre a fraseoloxía. A análise de varios dicionarios (entre eles os máis recentes dicionarios electrónicos) demostrou que incluso a lexicografía francesa as ten ignorado.

O punto de partida desta investigación ten a súa orixe nunhas prácticas que a autora desenvolveu nunha editorial francesa no seu departamento de lexicografía bilingüe e que lle permitiron comprobar a falta de información dos dicionarios sobre os adverbios desde o punto de vista das expectativas dun usuario estranxeiro. O obxectivo principal deste traballo consiste en proporcionar os medios para mellorar o tratamento lexicográfico dos adverbios ao presentalos nos seus contextos típicos e usuais, como no caso das colocacións adxectivo-adverbio.

O traballo divídese en 6 partes: na primeira a autora define o termo *colocación* e traza a súa historia; na segunda trata as colocacións adxectivo-adverbio, enfocando as categorías de adverbios que forman esas combinacións e as súas particularidades sintácticas, mostrando as diverxencias entre o alemán e o francés e a súa importancia no ensino do francés como lingua estranxeira, co apoio de exercicios, e a súa incidencia nas linguas de especialidade; na terceira e cuarta parte avalíase o tratamento das colocacións adxectivo-adverbio na lexicografía monolingüe e bilingüe (francés-alemán) coa finalidade de propoñer nunha quinta parte a elaboración dun dicionario francés de colocacións que inclúa as colocacións deste tipo; na última parte achégase a autora á investigación e ao tratamento lexicográfico destas colocacións no castelán.

Arranca o estudo coa definición de colocación como “une combinaison qui, dans l’usage, est préférée aux autres combinaisons possibles et devient norme” (p. 11) e parte da distinción que fai Hausmann (1984) entre colocacións (chamadas combinacións usuais), combinacións libres (ou co-creacións) e combinacións inusuais (ou contra-creacións). As colocacións pertencen, xunto coas locucións e as paremias, ao ámbito da fraseoloxía, pero distínguense das primeiras polo feito de que están constituídas por dous elementos, a base e o colocativo, ambos os dous ligados xerarquicamente, estando o colocativo suxeito á base por unha forte relación de dependencia. Así o resume a autora: “C’est la hiérarchie entre les éléments d’une collocation qui différencie la collocation de la locution” (p. 12), aínda que recoñece que non se pode negar que os criterios que definen a colocación e que a distinguen da locución sexan pouco claros nalgúns casos. Porén, non hai confusión posible no tipo de colocación composta por adxectivo e adverbio, xa que non existen locucións formadas unicamente por estes dous elementos.

Ao longo da historia do concepto e do termo *colocación*, que vai trazando a continuación, a autora localiza o primeiro dicionario de colocacións, o *Combinatory Dictionary of English* de Benson, Benson e Ilson de 1986, coñecido polo nome de BBI. Como o concepto de colocación distaba daquela do senso que lle deu Hausmann, xa que se consideraba que os constituintes dunha colocación non estaban subordinados uns aos outros senón que tiñan igual rango, fóronse creando distintas teorías con dúas tendencias ben diferenciadas: o enfoque semántico (seguido por Mel'cuk, Cowie, Hausmann, e outros) e o enfoque estatístico (inspirado pola escola de Firth). A autora opta pola primeira xa que a considera máis útil polo feito de que se desenvolveu no contexto da lexicografía didáctica e da aprendizaxe das linguas estranxeiras que a ela tanto lle interesa, lembrando ademais que Charles Bally foi quen esbozou en 1909 a primeira das teorías sobre as colocacións na súa obra *Traité de stylistique française* cando era profesor de francés lingua estranxeira. De feito, a autora indica que os seguintes a Bally en indagar no tema foron precisamente lingüistas estranxeiros antes de seren os propios lingüistas franceses: ‘Les collocations francaises ont d’abord été étudiées par des linguistes étrangers, comme Mel’cuk et Hausmann, dans le domaine de la linguistique appliquée et de la (meta)lexicographie, avant de s’établir comme concept aux yeux des linguistes francophones dans les années 90: elles ne sont aujourd’hui plus seulement un objet d’étude de la linguistique appliquée mais de la linguistique générale.’ (p. 21). Aínda así, desde o punto de vista da didáctica das linguas estranxeiras, as colocacións representan unha parte importante da lingua que hai que aprender para sermos capaces de falala idiomáticamente.

Centrándose no caso das CAA, a autora basea o seu estudo nas composicións con adxectivos e adverbios derivados en *-mente*, chegando a distinguir 4 categorías de adverbios:

1) o adverbio de intensidade –de tipo cuantitativo (*hautement spécialisé, supérieurement intelligent, sensiblement touché, hautement concentré, faiblement éclairé, puissamment armé*), de tipo apreciativo (*horriblement laid, follement amoureux, admirablement belle, mortellement emuyeux, gravement malade, fortement impressionné, fortement industrialisé, grièvement blessé, profondément déçu* etc.), con adverbios de plenitude (*entièrement satisfait, absolument indispensable, parfaitement heureux*)–;

2) o adverbio de maneira (*pauvrement vêtu, joliment décoré, coquettement meublé, vivement débattu, injustement accusé, basement intéressé*);

3) o adverbio de dominio, chamado tamén adverbio de punto de vista (*statistiquement représentatif, statistiquement significatif, politiquement correct, moralement douteux* etc.);

4) o adverbio que expresa unha referencia temporal (*récemment débarqué, (article, produit) récemment lancé, fraîchement moulu/repeint, (film) nouvellement / récemment sorti* etc.).

Como o obxectivo deste estudo consiste en subliñar a importancia deste fenómeno colocacional e tratalo desde un punto de vista lexicográfico introducindo os usos

contextuais que poderían interesarlle a un estudante estranxeiro que aprenda o idioma, a autora analiza 20 CAA sacadas dun corpus xornalístico composto por 50 contextos mínimos da edición dixital *Europresse* no mes de marzo de 2004. Citamos algunhas destas colocacións adxectivo-adverbio: *absolument faux, diamétralement opposé, étroitement lié, hautement qualifié, politiquement correct, strictement confidentiel, visiblement ému...* A dedución á que chega é que este tipo de colocacións non teñen empregos restrinxidos desde a óptica da súa posición con respecto ao nome que acompañan, xa que poden aparecer tanto en posición de epíteto ou atributo coma en aposición. En canto ao grao de cohesión entre o adxectivo e o adverbio advírtese que non é tan forte coma nos demais tipos de colocacións, posto que un usuario dispón dunha maior elección entre adverbios para un mesmo adxectivo. Como di a autora: “Pour les CAA, le locuteur a, en général, le choix entre plusieurs adverbes sémantiquement apparentés pour exprimer la même idée: *intimement lié* ou *étroitement lié*; *sérieusement endommagé, sévèrement endommagé* ou *fortement endommagé* (p. 54).

Desde o punto de vista da aprendizaxe das linguas, importa coñecer a equivalencia enteira dunha CAA e non só estudar os seus compoñentes dun xeito illado. Por unha banda o enfoque contrastivo permite evidenciar as diferenzas ou as semellanzas que existen entre cada lingua e por outra banda facilita a adquisición destas unidades no lexicón mental dos aprendices, xa que se demostrou que as palabras novas se memorizan mellor se van acompañadas dos termos aos que se asocian. Neste senso, o concepto de colocación axuda a estruturar o ensino do vocabulario xa que permite relacionar as palabras entre si e evita que os estudantes se perdan no océano dos elementos léxicos dunha lingua. Afianzalos na posibilidade de adquirir as colocacións dende o principio da súa aprendizaxe levaríao a transferir directamente as colocacións da súa lingua materna á lingua estranxeira, perdéndolle o medo a este tipo de unidades, moitas veces de senso non deducible e de emprego non previsible. Para lograr esta aprendizaxe a autora avoga por fixar a atención do aprendiz nas diferenzas entre as CAA da lingua de orixe e as da lingua de destino, sobre todo no relativo ao colocativo. Este feito é aínda máis evidente nas linguas de especialidade, moi produtivas en adverbios en *-mente*, e polo tanto moi ricas en CAA, influíndo na súa difusión sobre todo os medios de comunicación, como no caso das linguaxes médica ou xurídica: *génétiquement modifié, sexuellement transmissible, cliniquement mort, strictement confidentiel* (document), *juridiquement contraignant/validé, formulaire dûment rempli* (formulaire), *marié civilement / religieusement, légalement reconnu* etc.

Como este estudo se centra no lugar que ocupa xeralmente a colocación na lexicografía, a autora dedica o resto da súa obra, a partir do capítulo 3 en diante, a este tema. Despois de comprobar que ningún dicionario especializado en colocacións, nin inglés nin francés nin alemán, se interesa especialmente polas CAA con adverbios en *-mente*, escolle un centenar de colocacións sacadas de diferentes contextos xornalísticos e seleccionados en base ás necesidades dun aprendiz de nivel avanzado e analiza o seu tratamento nos dicionarios monolingües e bilingües. Os dicionarios xerais e monolingües estudados e comparados son tres: o *Dictionnaire du Français Apprentissage et Référence* (Robert-CLE), o *Petit Robert* e o *Trésor de la Langue*

française, mailas versións electrónicas dos dous últimos. As conclusións desta parte demostran que o *Petit Robert* recolle máis CAA ca os outros dicionarios en papel e, que, non obstante, o *Trésor de la Langue française informatisé* é a versión electrónica máis útil para o usuario que quere atopalas. O defecto de todos eles, no entanto, desde o punto de vista da organización dos artigos, con respecto ás CAA, consiste en que as presentan na entrada do adverbio, cando o preferible sería que fosen na entrada do adxectivo. En canto aos dicionarios bilingües, a autora analiza os editados polas editoriais Pons e Langenscheidt (francés-alemán/alemán-francés). As súas conclusións nesta sección non difiren das anteriores, xa que ningún deles abunda na recensión das CAA nin as trata de xeito sistemático. Porén, no relativo á organización das entradas, estes dicionarios inclínanse por indexar as CAA desde as bases e non desde os colocativos (o que lamenta a autora posto que son os elementos menos predicibles para o aprendiz e polo tanto os que marcan a diferenza con respecto aos usos na lingua materna).

Á vista desta situación, a autora ofrece no capítulo quinto unha serie de suxestións para a confección dun dicionario de colocacións francesas, en soporte papel, coa inclusión das CAA, demostrando as súas vantaxes para o estudo desa lingua. Como ilustración das súas suxestións ofrece estes modelos de entrada coa finalidade de distinguir entre a CAA *gravement malade* e a CAA *grièvement blessé*:

malade : ADJ

qui souffre de maladie, de troubles de la santé.

+ ADVERBE :

HAUT DEGRÉ: *gravement malade*

plus rare sérieusement malade

fam. malade comme un chien [si on inclut la langue familière]

BAS DEGRÉ : *un peu, légèrement malade*

blessé: ADJ

1. *qui a reçu une blessure* + ADVERBE :

HAUT DEGRÉ : *grièvement blessé*

plus rare dangereusement blessé

BAS DEGRÉ : *légèrement blessé*

2. *fig. touché ou impressionné désagréablement.....*

O interese destes dous exemplos consiste no feito de que representan o punto de partida do pioneiro da reflexión colocacional –o lingüista Charles Bally– e á autora sérvenlle de paradigma da organización das CAA dentro do dicionario de colocacións que propón para a lingua francesa.

Finaliza este estudo coa análise do tratamento das CAA noutra lingua románica: o castelán. Despois de repasar a traxectoria das investigacións dos fraseólogos interesados nas colocacións desta lingua, desde a súa orixe, que a autora sitúa a partir de 1990 da man de Jesús Írsula Peña ata o ano 2004, pasando polas referencias ao dicionario de Ignacio Bosque (2005) e ao grupo de traballo de Margarita Alonso Ramos, tamén observa un déficit de atención por parte das gramáticas e dos dicionarios analizados, tanto os monolingües (o *María Moliner* ou o *Diccionario da Real Academia*, en papel e en CD-ROM) coma os bilingües (o *Pons Großwörterbuch Spanisch-Deutsch, Deutsch-Spanisch* (PGW-S)). As conclusións ás que chegou no caso das CAA francesas son transferibles ás castelás, polo que remata recomendando a creación dun dicionario de colocacións castelás destinado aos aprendices desa lingua.

En definitiva, este estudo sobre as colocacións adxectivo-adverbio demostra que se trata dun tipo de unidade fraseolóxica moi produtivo nas linguas, que porén recibiu escasa atención por parte da lexicografía. Por outra banda, o uso do colocativo é non predicible en moitísimos casos desde o punto de vista da codificación e por iso resulta fundamental que os aprendices sexan conscientes da súa idiomaticidade e que a poidan adquirir co apoio de dicionarios especializados en colocacións. A conclusión é clara: a lexicografía didáctica das linguas estranxeiras (e en particular do francés) debe compensar o atraso acumulado canto antes e crear un verdadeiro dicionario monolingüe de aprendizaxe activa das colocacións adxectivo-adverbio coa información necesaria para a codificación en lingua estranxeira.

Mª Isabel González Rey

Universidade de Santiago de Compostela

OLIMPIO DE OLIVEIRA SILVA, Maria Eugênia (2007): *Fraseografía teórica y práctica*. Berlín / Frankfurt a.M.: Peter Lang, 335 páxinas

Esta obra leva por título *Fraseografía teórica y práctica*³. O título, en por si, lévanos a reflexionar sobre varios aspectos: primeiro, que este leva implícito o recoñecemento do termo “fraseografía”, que ata agora fixo escasa aparición na lingüística e lexicografía españolas. Segundo, que os estudos sobre os dicionarios idiomáticos están o suficientemente maduros para que se poida dedicar toda unha obra a este tema (hai dez anos, sen ir máis lonxe, unha obra destas características sería impensable). Terceiro, que a través da fraseografía se confirma indirectamente a importancia e a dedicación que se lle está prestando na lingüística española á fraseoloxía.

---

³ Esta recensión enmárcase dentro dun proxecto de investigación sobre fraseografía contrastiva (FRASESPAL) do *Ministerio de Educación y Ciencia* (código HUM2007-62198/FILO) financiado con fondos FEDER, e dirixido desde a USC por Carmen Mellado Blanco.

Debemos felicitarlos, desde logo, polo feito de que a profesora Maria Eugênia Olímpio de Oliveira Silva achegue esta gran obra ao panorama da investigación fraseolóxica española. Os beneficiarios directos dos resultados da investigación da autora son tanto fraseólogos como fraseógrafos e lexicógrafos. Pero de xeito indirecto beneficiase todo o público interesado nos dicionarios idiomáticos, xa que as propostas da autora constitúen un paso adiante na modernización dos dicionarios idiomáticos actuais. Os estudantes de español como lingua estranxeira botan en falta, a miúdo, unha maior sistematización na información contida nos dicionarios que consultan, xa sexan idiomáticos ou xerais. Sobre todo de cara a un uso activo do dicionario, os datos que se ofrecen son a miúdo insatisfactorios e non permiten que o estudante sexa capaz de usar un fraseoloxismo de xeito acorde coa situación de fala e co contexto lingüístico.

Olímpio de Oliveira Silva toma como referencia máis dunha ducia de dicionarios monolingües do español, de distinta concepción e volume. Nesta selección están presentes dicionarios xerais e idiomáticos. A problemática que supoñen ambos os tipos de dicionarios é desigual, principalmente no aspecto da lematización, posto que nos xerais, dentro do artigo dun lema simple débese organizar a serie de fraseoloxismos que o conteñen como compoñente fixo. A autora preferiu excluír da súa análise os dicionarios bilingües polo distinto enfoque de estudo que estes requiren, en primeiro lugar polo tema da equivalencia e das definicións interlingüais.

A obra é o resultado dunha traxectoria investigadora iniciada coa elaboración da tese doutoral⁴, defendida pola autora na Universidade de Alcalá en 2004, baixo a dirección da Dra. Inmaculada Penadés Martínez. A experiencia da doutora Penadés no terreo da fraseografía teórica e práctica, dirixida en primeiro termo a estudantes de ELE, contribuíu sen dúbida a que o libro que aquí nos ocupa alcance de xeito óptimo os obxectivos que se propuña.

A estrutura do libro consta de nove capítulos: “O ámbito da fraseografía”, “A selección das unidades fraseolóxicas”, “O lema das unidades fraseolóxicas”, “A localización das unidades fraseolóxicas na macroestrutura ou na microestrutura. A lematización. A ordenación no interior do artigo”, “A definición lexicográfica das unidades fraseolóxicas”, “A marcación lexicográfica das unidades fraseolóxicas”, “A exemplificación das unidades fraseolóxicas”, “As relacións semánticas das unidades fraseolóxicas” e “Consideracións finais”. Así mesmo, a obra conta cunha ampla bibliografía onde se recollen as obras publicadas sobre fraseografía do español e os traballos máis emblemáticos da fraseoloxía española.

A obra, no seu conxunto, representa unha reflexión sobre o tratamento lexicográfico que se dispensa aos fraseoloxismos nos dicionarios do español de máis distinta índole, tendo en conta que ese tratamento varía moito segundo se trate dun dicionario xeral ou dun específico idiomático. En todo o volume, a autora transmítenos a idea do necesario

---

⁴ A tese de doutoramento levaba por título *Fraseografía teórica y práctica. Bases para un diccionario de locuciones verbales español-portugués*, e como advertimos polo propio título, o obxecto de estudo estaba máis centrado na fraseografía bilingüe, a diferenza da obra que aquí nos ocupa.

vínculo entre investigación fraseolóxica e fraseografía teórica e práctica. Este pensamento constitúe, sen dúbida, un alicerce básico na concepción da obra no seu conxunto.

No primeiro capítulo destaca a formulación reivindicativa da autora con respecto ao status de disciplina autónoma da fraseografía, xustificándoo con diversos argumentos⁵. Consideramos este punto de partida esencial para a actualización e modernización dos dicionarios, tanto xerais como idiomáticos: se non lle concedemos á investigación fraseográfica o lugar que merece, dificilmente imos lograr un avance significativo na optimización dos dicionarios, de maneira que poidan ser unha ferramenta realmente útil para o usuario, xa sexa nativo ou aprendiz da lingua, xa sexa para un uso pasivo de comprensión dos fraseoloxismos no código oral e escrito e/ou xa sexa para garantir o seu uso activo correcto.

No segundo capítulo abórdase o complicado tema da selección das unidades fraseolóxicas que se recollen no dicionario. A miúdo as obras lexicográficas pecan de falta de criterios claros con respecto aos tipos de fraseoloxismos que teñen cabida nelas. É fundamental que no prólogo das obras se especifique que se entende por fraseoloxismo e que modalidades destes se recollen na obra, para o que é fundamental que o lexicógrafo teña nocións de fraseoloxía. Por outra banda, a autora é consciente da importancia dos *corpora* textuais á hora da extracción de fraseoloxismos que conformen o dicionario. Deste xeito pódese contrarrestar a tremenda inercia de repetir as unidades recollidas noutros dicionarios sen contrastar se se tratan de fraseoloxismos da fala actual.

No capítulo do lema, a autora aborda, entre outros, o tema do que se coñece baixo o nome de “contorno”, é dicir os compoñentes externos combinatorios e contextuais. Trátase en realidade dos actantes obrigatorios e dos circunstanciais que forman parte do fraseoloxismo e que son imprescindibles para que os enunciados creados sexan gramaticalmente correctos. A codificación destes no lema non sempre é levada a cabo de xeito sistemático, co cal o lema aparece incompleto e non permite o uso activo correcto do fraseoloxismo.

No cuarto capítulo estúdase a localización, lematización e ordenación dos fraseoloxismos nos dicionarios. A autora expón a controversia que se dá nos dicionarios xerais entre tratar os fraseoloxismos na macroestrutura como entrada propia, ou máis ben como subentradas dentro de lemas simples, para o que dá argumentos a favor e en contra. Na tradición hispana dáse a tendencia á última opción, con todos os problemas que iso carrega. Neste contexto, a autora denuncia unha

---

⁵ “Se entiende, pues, que la fraseografía se encuentra en el mismo plano que la lexicografía, aunque posee un carácter más específico: la primera se ocupa de una parte del léxico en concreto, las combinaciones fijas de palabras, mientras que la segunda tiene un objetivo mucho más general. [...] por las causas señaladas anteriormente, cabe reivindicar un estatus independiente para las tareas fraseográficas” (páx. 27). A autora defende para a fraseografía unha vertente teórica e outra práctica. É unha visión innovadora para a lingüística española considerar a fraseografía ao mesmo nivel da lexicografía e distinguir no seu plano teórico os seguintes obxectivos: “la historia de la fraseografía, la crítica fraseográfica, la investigación fraseográfica y la teoría fraseográfica” (páx. 27).

práctica moi estendida na lexicografía española, que consiste en ofrecer os fraseoloxismos como exemplos de uso do lema (lexema simple nos dicionarios xerais). Con este procedemento, o usuario obtén unha idea terxiversada do que é o uso normal do lema en cuestión e non identifica o fraseoloxismo como tal.

En canto á definición dos fraseoloxismos (capítulo quinto), Olímpio de Oliveira Silva ofrece distintos tipos de definición, cuxa conveniencia depende do tipo de fraseoloxismo. Non é o mesmo definir unha fórmula pragmática que unha locución idiomática ou que unha colocación. Deste xeito, a autora valora de xeito independente cada estratexia definitoria (xa sexa por definición sinonímica, por definición perifrástica, por definición pragmático-comunicativa, por definición con datos enciclopédicos etc.) e reconece que non hai fórmulas universais que sexan válidas para todos os tipos de fraseoloxismos. Ao noso modo de ver, un dos maiores acertos da obra de Olímpio de Oliveira Silva é saber comprender a heteroxeneidade do material fraseolóxico e a necesidade dunha teoría fraseográfica que se axuste á devandita realidade. Na pág. 184 do libro, a autora realiza un comentario que ao noso xuízo reviste especial importancia: trátase do tema dos *corpora* como fonte de inspiración á hora de elaborar as definicións. De feito, con este parágrafo⁶, a autora incide en que moitos fraseoloxismos non posúen un significado fixo, senón que este adquire un significado no contexto. Isto cobra especial transcendencia se consideramos que dependendo do contorno contextual, o fraseoloxismo pode desenvolver distintos sememas. Deste xeito, o lexicógrafo terá que tomar a decisión de presentar o fraseoloxismo en cuestión como dúas entradas homónimas ou como un fraseoloxismo polisémico. Volvendo á obra da autora, bótase en falta en certo maneira un enfoque máis concreto sobre a extracción de datos de *corpora* de cara á elaboración de definicións que se axeiten ao uso real no discurso, aínda que este tema queda máis ou menos perfilado nas conclusións finais⁷. Este é o camiño (o da información extraída dos *corpora* textuais) que parece que vai adoptar a fraseografía europea nas próximas décadas e ao que deberemos sumarnos para lograr a modernización da lexicografía e a fraseografía⁸ da lingua española e que estas se axusten ás necesidades reais do usuario.

No capítulo seis, analízase a marcación gramatical, a diacrónica ou temporal, a diatópica, a diastrática ou diafásica, a técnica, a connotativa, a marca de transición semántica e a marcación normativa. O tema da marcación foi descoidado desde o inicio da investigación lexicográfica, quizais porque, como a mesma autora sinala (pág. 202),

---

⁶ “En todos estos casos, queda patente que los *corpora* pueden ser un instrumento eficiente, útil y, muchas veces, un recurso imprescindible para el lexicógrafo [...] Este hecho [...] refuerza la necesidad de tener en cuenta en todo momento el marco de uso de este tipo de unidad” (pág. 184).

⁷ “Considerando el tratamiento dado a la definición en varios diccionarios, ha quedado patente la necesidad de usar de forma conjunta recursos como los *corpora* y las obras lexicográficas, a fin de aclarar ciertas cuestiones, como la separación de acepciones que figuran juntas en una sola definición, la vigencia de las acepciones presentadas y la determinación del significado de la unidad” (pág. 313).

⁸ Entendemos que o fin último das definicións lexicográficas é garantir o uso correcto das unidades no discurso, para o cal deben conter toda a información semántica, pragmática e sintáctica necesaria, que, por outra parte, só é deducible a partir da análise de situacións reais de uso (cfr. Dobrovolskij 2002: 364).

para o seu correcto tratamento requírese un enfoque multidisciplinar (dialectoloxía, sociolingüística, linguaxes especializadas etc.). Á hora de colocar as marcas das unidades obsérvase nos dicionarios actuais un índice moi acusado de subxectividade por parte do lexicógrafo, así como unha desorde xeneralizada na súa presentación dentro do artigo lexicográfico.

O capítulo sétimo trata sobre os exemplos. Exponse aquí a cuestión fundamental de se os exemplos deben ser construídos *ad hoc* ou tomados de textos reais. Está claro que o que debe predominar ante todo é a naturalidade co fin de que poidan funcionar como “verdaderos modelos a partir de los cuales el usuario del diccionario pueda generar nuevas frases” (páx. 268). De todas as maneiras, parécenos moi acertada a reflexión da autora de que os *corpora* non teñen por que excluír os exemplos inventados e adaptados, xa que, dependendo dos fraseoloxismos, estes poden cumprir mellor a súa función explicativa, pragmática e ilustrativa para o usuario. Por outra banda, os *corpora* requiren sempre unha manipulación consciente do lexicógrafo, xa que é este quen os selecciona e, dado o caso, tamén adapta. O criterio de autenticidade que se persegue coa técnica dos *corpora* non debe, en ningún caso, impoñerse ao da conveniencia e necesidades do usuario⁹. A exemplificación é un dos capítulos pendentes da lexicografía española, tal como sinala Olímpio de Oliveira Silva (páx. 254), xa que ata ben entrado o s. XX a maior parte dos dicionarios de español para estranxeiros non utilizan exemplos como mecanismo de explicitación das definicións dadas. E os exemplos non deben servir só para documentar a aparición dun fraseoloxismo dado nun determinado texto, senón tamén e sobre todo, para aclarar o uso desa unidade e capacitar o usuario para a súa utilización activa no discurso. Neste sentido, aínda queda un longo camiño por percorrer.

No capítulo oitavo estúdanse as relacións semánticas das unidades fraseolóxicas, dedicando especial atención á sinonimia, ao sistema de remisións do dicionario e ao xeito de codificar as variantes dun fraseoloxismo (moitas veces sinónimas) no lema. Un logro importante da obra da autora consiste en combinar as análises prácticas dos dicionarios obxecto de estudo con reflexións teóricas de distintos fraseólogos sobre os aspectos tratados. Deste xeito, por exemplo no tema da estreita vinculación entre sinonimia e variación, menciónanse artigos paradigmáticos que abordaron este tema recentemente e ofrécense resultados da investigación que poden repercutir moi positivamente na elaboración de dicionarios idiomáticos no futuro.

O capítulo noveno está dedicado a analizar o prólogo de trece dicionarios do español e ás conclusións. En canto ao primeiro apartado, é obvio que a atención e a

---

⁹ Neste punto cabe sinalar que a inmensa maioría dos exemplos extraídos de *corpora* proceden do ámbito periodístico. Isto significa que nunha gran porcentaxe, estes fraseoloxismos están usados de maneira desautomatizada e/ou con finalidade lúdica, o cal non sempre constitúe un exemplo paradigmático do uso dese fraseoloxismo en todos os niveis textuais, e menos de cara a un usuario non-nativo do dicionario. Por outra parte, queda por formular o enorme reto que supoñen os dicionarios en formato dixitalizado, xa que a lonxitude dos artigos ata o momento constituía un problema de espazo e tamén de mercado. Trátase dunha revolución á volta da esquina para a que debemos estar preparados e poder así optimizar as ferramentas que os medios informáticos nos ofrecen para tal fin.

minuciosidade coa que se debulla a información referida á macro e microestrutura dos fraseoloxismos nun dicionario xeral e nun propiamente idiomático é moi distinta. Unha vez asumido isto, o que a autora nos traslada con esta investigación en realidade é –indirectamente– unha radiografía do estado da fraseografía teórica e práctica do español: a calidade, rigorosidade e fiabilidade dos datos contidos no prólogo, a súa aplicación efectiva ou non ao longo do dicionario é unha proba bastante exacta de como se atopa a fraseografía no noso país na actualidade. As investigacións fraseolóxicas teñen que repercutir na calidade e nas directrices fraseográficas dos prólogos dos dicionarios, directrices que, por outra banda, deben seguirse de xeito real no dicionario (p. ex. en canto ao tipo de fraseoloxismos que se recollen na obra, en canto á súa frecuencia ou á súa lematización na macroestrutura). Así mesmo, a autora bota en falta consenso en canto ao enunciado que deben adoptar os fraseoloxismos (páx. 311) de xeito xeral. Pensamos que o desexable neste caso é que existise un procedemento único para a indicación dos actantes obrigatorios, facultativos e circunstantes.

A xeito de conclusión queredamos incidir na transcendencia da obra que nos ocupa, especialmente por abrir unha necesaria brecha no noso panorama lingüístico. É desexable que se cumpran os desexos da autora e que os estudos fraseográficos e os dicionarios reciban o impulso que está experimentando a fraseoloxía nos nosos días e que os logros conseguidos nesta teñan eco no ámbito da fraseografía.

Bibliografía

- BURGER, Harald; DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij; KÜHN, Peter; NORRICK, Neal R. (ed.) (2008): *Phraseologie / Phraseology. Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung / An International Handbook of Contemporary Research*. Vol. II. § Phraseografie XVII. Berlin / New York: de Gruyter.
- DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij (2002): „Phraseologismen im de Gruyter Wörterbuch Deutsch als Fremdsprache“, en: Wiegand, Herbert E. (ed.): *Perspektiven der pädagogischen Lexikographie des Deutschen II. Untersuchungen anhand des “de Gruyter Wörterbuch Deutsch als Fremdsprache”* (= Lexicographica. Series Maior, Bd. 110). Tübingen: Niemeyer, pp. 363-374.
- MELLADO BLANCO, Carmen (ed.) (2008): *Beiträge zur Phraseologie aus textueller Sicht*. Hamburgo: Dr.Kovac.
- (2008): *Colocaciones y fraseología en los diccionarios*. Berlin / Frankfurt a. M.: Peter Lang.
- (no prelo): *Theorie und Praxis der idiomatischen Wörterbücher (Reihe Lexicographica Series Maior)*. Tübingen: Niemeyer.
- TORRENT-LENZEN, Aina e URÍA FERNÁNDEZ, Lucía (2006): “Reflexiones críticas sobre el *Diccionario fraseológico documentado del español actual* de Manuel Seco et al.”, en: *Romanistik in Geschichte und Gegenwart* 12:2. Hamburgo: Helmut Buske, pp. 167-178.

Carmen Mellado Blanco

Universidade de Santiago de Compostela

ZAMORA MUÑOZ, Pablo; ALESSANDRO, Arianna; IOPPOLI, Eleonora e SIMONA, Federica (2006): *Hai Volutu la bicicletta... Esercizi su fraseología e segnali discorsivi per studenti di italiano LS/L2*. Perugia: Guerra Edizioni, 213 páxinas.

Son moitos os autores que opinan que para chegar a dominar unha lingua estranxeira a aprendizaxe da fraseoloxía é esencial, xa que os recursos fraseolóxicos permiten a xestión do discurso tanto na faceta produtiva coma na interpretativa. Así, aumenta o interese pola fraseoloxía dende a didáctica e, a pesares das dificultades que se sinalan na súa ensinanza-aprendizaxe, cada vez son máis numerosos os exercicios relacionados coa fraseoloxía nos materiais didácticos xerais. Tamén aumenta, canda ela, a elaboración de produtos dedicados especificamente ao ensino e á aprendizaxe das UUFF como, para o italiano, o manual *Hai voluto la bicicletta...*

Este manual é relevante por dúas razóns. En primeiro lugar porque se adica especificamente á didáctica da fraseoloxía e, en segundo lugar, porque se ocupa da lingua italiana. Este segundo motivo convérteo nun libro se cadra máis necesario, xa que, xeralmente, o tratamento da fraseoloxía nos manuais de italiano para estranxeiros é moi precario.

Como se sinala na introdución de *Hai voluto la bicicletta...*:

E' infatti sufficiente un rapido sguardo ai principali manuali destinati all'insegnamento della lingua italiana, per rendersi conto della scarsa attenzione dedicata alla fraseologia: nella maggior parte di essi manca qualsiasi riferimento specifico. Nei pochi casi in cui è possibile trovare degli accenni, questi si riducono generalmente alla presentazione di un esiguo gruppo di locuzioni, le più semplici, non solo prive di qualunque caratterizzazione tipologica e di spiegazioni sulla loro funzione pragmatica, ma trattate attraverso elenchi da memorizzare e/o esercizi di cloze in cui le strutture appaiono totalmente decontestualizzate (Introduzione: 9).

De acordo cos estudosos que se ocupan da fraseoloxía italiana, en italiano, as UUFF son moi abundantes. Parece, entón, necesario sinalar a importancia do uso correcto das UUFF máis frecuentes para o desenvolvemento eficaz e adecuado do acto comunicativo. Porén, os traballos que se dedican a este fin son escasos. Leváronse a cabo algunhas investigacións sobre os métodos de ensino das UUFF italianas para falantes ingleses e franceses. Incluso hai estudos sobre a didáctica das UUFF italianas a falantes serbocroatas e alemáns. Pero, pola contra, non son traballos abondos nin tiveron ningún tipo de repercusión na didáctica do italiano como lingua estranxeira. Menos escasos son os traballos sobre a Fraseoloxía contrastiva entre o italiano e outras linguas. Con todo, estes estudos contrastivos só poden ser útiles no tratamento didáctico se nos ocupamos de unidades cunha correspondencia total semántica, formal, pragmática e de frecuencia de uso.

Publicáronse tamén traballos que ofrecen unha recompilación de UUFF, pero que non presentan ningún tipo de exercicios para favorecer a súa aprendizaxe en contexto ou a súa memorización. Outros materiais dirixidos especificamente a estudantes de italiano como LE proporcionan para cada UF contextos de utilización e exemplos, pero aínda que son máis completos ca os anteriores, non son suficientes.

Pola súa parte, o recente manual *Hai voluto la bicicletta... Esercizi su fraseologia e segnali discorsivi per studenti di italiano LS/L2* (2006), dedicado exclusivamente ao ensino da fraseoloxía italiana a estranxeiros, supón un salto cualitativo nos materiais didácticos sobre a fraseoloxía italiana. Os autores, fraseólogos españois e italianos, aplican o resultado das investigacións teóricas que se levaron a cabo en ambas as tradicións lingüísticas, o que lles facilita unha organización máis adecuada do manual e lles permite ofrecer o mellor tratamento das UUFF para o seu ensino e aprendizaxe.

Este libro constitúe un produto de referencia na didáctica das UUFF italianas, xa que nel se ofrecen propostas metodolóxicas e aplicacións prácticas que permiten un ensino e unha aprendizaxe adecuadas. Trátase polo tanto dun material que cobre parte das deficiencias deste campo de investigación.

En *Hai voluto la bicicletta...* os autores non se limitan a dar un único significado e contexto situacional, senón que proporcionan toda a información necesaria para que o alumno sexa capaz de reproducir correctamente as unidades en diferentes contextos. Ademais, ofrécenlle ao profesor de italiano como lingua estranxeira moita información sobre as UUFF, o que facilitará a súa tarefa.

A primeira vista, parece oportuno pensar que *Hai voluto la bicicletta...* está dirixido a estudantes que teñen xa un nivel avanzado ou intermedio da lingua, xa que como se sinala na introdución:

L'obiettivo principale di ogni studente di qualsiasi lingua straniera è fare in modo che le sue produzioni linguistiche si avvicinino a quelle dei parlanti nativi; il raggiungimento di tale obiettivo passa attraverso l'apprendimento delle espressioni fraseologiche e il riconoscimento dei contesti di interazione comunicativa in cui il loro uso non solo è opportuno e appropriato, ma in molti casi necessario (Introduzione: 8).

Con todo, algunhas das UUFF estudadas pódense introducir no nivel inicial, ben sexa porque están moi difundidas ou se cadra pola súa construción simple. É incluso recomendable que as UUFF se vaian introducindo no nivel elemental para que os estudantes se familiaricen de xeito gradual con este tipo de unidades e a súa aprendizaxe.

O manual non está dirixido en particular a hispanofalantes, pero os autores observaron o seguinte:

Un altro elemento di cui tener conto nell'approccio alla didattica della fraeologia, soprattutto nel caso di lingue affini, sono gli aspetti contrastivi tra la lingua materna dell'alunno (L1) e l'italiano (L2): ciò significa prestare particolare attenzione a ciò che per lo studente può essere facile perché uguale o simile nella propria lingua d'origine e, soprattutto, a ciò che può risultargli più difficile perché non esiste o è formulato in modo diverso (Introduzione: 11)

Así é, é esencial no ensino do italiano en xeral e da fraseoloxía italiana en particular ter presentes as diferenzas e as semellanzas coa lingua materna do estudante. Un hispanofalante, por exemplo, aprenderá un maior número de UUFF italianas nun nivel elemental ou intermedio pola súa equivalencia total semántica, formal e pragmática coas da súa lingua materna. Con todo, non basta con dar o equivalente na clase, tamén hai que

practicar con exercicios que busquen a competencia activa. É dicir, incluso nos niveis iniciais, non son suficientes a identificación e interpretación da unidade, senón que tamén hai que aprender a reproducila en contextos apropiados e dun xeito adecuado. Ocorre ás veces, polo contrario, que o alumno hispanofalante nos primeiros niveis iniciais reconece estas unidades pola súa semellanza entrambas as dúas linguas, pero non chega a utilizalas porque non se lles dedicou a atención necesaria ou as usa dunha forma incorrecta, debido a diferenzas mínimas ás que non se lles prestaron atención. Por exemplo, a unidade *Non morde non mica (Hai voluto la bicicletta... pág. 139)*. Unha unidade así precisa dunha explicación e dun esforzo de aprendizaxe importante por parte do alumno se na súa L1 non hai unha unidade equivalente polo menos semanticamente. Para un hispanofalante unha unidade así podería introducirse nun nivel elemental pero acompañada, asemade, de exercicios completos coma os que propoñen os autores.

En *Hai voluto la bicicletta* préstase atención principalmente a cinco clases de UUFF. É moi importante sinalar que os autores se ocupan especialmente de unidades que teñen como particularidade o seu contido pragmático: *locuzioni idiomatiche pragmatiche, enunciati idiomatici pragmatici ed enunciati pragmatici, frasi implico-situazionali o schemi sintattici fraseologici pragmatici*. O tratamento destas unidades presenta diversas dificultades porque hai que proporcionar os contextos situacionais válidos para introducir tal unidade, os significados que adquiren neles etc. Neste libro, o seu tratamento é tan completo que incluso se aclaran e se explican detidamente os diferentes usos que, dependendo do contexto situacional, pode ter unha mesma unidade tal coma “*figurati*” ou “*non mi dire*”.

Os exercicios propostos son variados, pero non abafan coa súa novidade. Practicamente vanse repetindo nas diferentes leccións e adaptacións para poderen resaltar en cada caso as especificidades das unidades en cuestión. Son particularmente interesantes os exercicios en que o alumno terá que deducir a función pragmática das unidades. Os autores explican a posibilidade de que como réplica indiquen: *rassegnazione, rimprovero, indifferenza, sorpresa, disaccordo* etc. En definitiva, é evidente que a proposta destes exercicios foi precedida por unha análise profunda e detida das UUFF tomadas en consideración. Trátase polo tanto dun material útil tanto para os alumnos coma para os profesores de italiano LE que terán unha nova oportunidade de reflexionar sobre a lingua e para os italianistas en xeral, que poderán reunir novo material para futuras investigacións, xa que o libro se ocupa de aspectos de grande interese na lingüística teórica e aplicada actual.

Ademais, en *Hai voluto la bicicletta* fálase dun aspecto bastante marxinado no ensino da fraseoloxía e nos diferentes traballos pero que, polo contrario, se trata dun trazo esencial para a correcta utilización dalgunhas UUFF. O aspecto ao que nos estamos a referir é a entoación. Neste manual propoñense exercicios específicos que axudan a establecer o tipo correcto de entoación.

En canto á terminoloxía utilizada e aos conceptos metalingüísticos que se manexan no libro, os autores cren que é necesario que o alumnado adquira uns coñecementos lingüísticos esenciais e se familiarice con certa terminoloxía. O propio Zamora Muñoz pregúntase se é posible estudar-aprender as unidades pragmáticas sen o coñecemento dos tipos de actos lingüísticos que conforman. Outros autores, pola súa parte, opinan que a información teórica e a terminoloxía lingüística poden obstaculizar o proceso de aprendizaxe. Está claro

que neste asunto é esencial ter en conta a formación dos alumnos e os motivos polos que aprenden italiano. Non é o mesmo ensinar a filólogos que a enxeñeiros, a adultos ou a adolescentes. Por outra banda, parece obvio pensar que as explicacións metalingüísticas non son imprescindibles. Non todos os falantes dunha lingua coñecen na súa propia lingua termos como unidade fraseolóxica, enunciado pragmático, fórmula rutineira etc. e, non obstante, utilízanos correctamente porque as aprenderon no seu contexto. Tamén habería que recoñecer que nun libro tan especializado como *Hai voluto la bicicletta...*, o uso da terminoloxía lingüística parece resultar inevitable, pois dótao de rigor científico e consegue orde na exposición.

Hai voluto la bicicletta... constitúe, ao fin e ao cabo, un material de consulta imprescindible na didáctica da fraseoloxía italiana a estranxeiros porque se ocupa de unidades con contido pragmático e o tratamento que lles proporciona é moi completo. Ademais a súa novidade non radica unicamente en que se ocupe da lingua italiana, senón en que materiais destas características non se elaboraron aínda para outras linguas, nin tan sequera para o español LE. As UUFF que trata pertencen sobre todo ao italiano falado e, en particular, ao rexistro coloquial, campo que, na didáctica do italiano LE, non está moi estudado nin se dispón de material abondo.

Con instrumentos de traballo como *Hai voluto la bicicletta...*, a tarefa de integrar a fraseoloxía na programación dun curso xeral de italiano, como elemento que axuda ao desenvolvemento da competencia comunicativa do estudante, pode empezar a ser menos ardua, pois trátase dun manual complementario moi útil para os profesores, que poden ir introducindo unidades devagar con toda a información necesaria, e para o alumnado, que vai adquirir as unidades sabendo exactamente en que contextos poden utilizarse. Ademais, en *Hai voluto la bicicletta...* propóñense unidades tanto de nivel avanzado coma tamén de niveis inferiores.

Hai voluto la bicicletta..., como xa sinalamos, cobre parte das carencias que aboucan a didáctica da fraseoloxía italiana e é, á súa vez, un modelo para a elaboración doutros manuais. Con todo, é natural que lembremos aquí algunha das tarefas que aínda quedan por desenvolver no ensino do italiano en xeral e da fraseoloxía italiana en particular. Trátase de estudos sobre as denominadas *colocacións*, *polirematiche*, etc, moi importantes tamén no dominio dunha lingua pola súa frecuencia e abandonadas case por completo na didáctica de linguas estranxeiras por pasaren inadvertidas. Son unidades como: *Compilare un modulo*; *Dente cariato*; *Bandire un concorso*; *Alte sfere*. De todos os xeitos, malia que aínda falta moito por facer neste campo da didáctica, non é posible deixar de dicir unha vez máis que con *Hai voluto la bicicletta...* se marca un punto de saída para seguirmos a analizar e examinar outras unidades moi numerosas e relevantes na interacción cotiá.

Paula Quiroga¹⁰

Universidad de Valladolid

---

¹⁰ Tradución de Diana Pereira Valverde.